

KARŞILAŞTIRMALI ANAYASA HUKUKU VERİLERİ IŞIĞINDA DEVLET BAŞKANLIĞINA VEKÂLET: PROBLEMLER VE ÖNERİLER

Dr. Öğr. Üyesi Eyüp Kaan DEMİRKIRAN *

Öz

Devlet başkanına vekâlet meselesi gerek Türk anayasa hukukunda gerek diğer ulusal anayasa hukuku öğretilerinde incelenen önemli bir konudur. Devlet başkanının kısa süreli bir sebeple görevini yerine getirememesi söz konusu olabileceği gibi akıl hastalığı, ölüm veya bir başka durum yüzünden devlet başkanının görevinden ayrılması sebebiyle vekâlet de söz konusu olabilir. Karşılaştırmalı hukuk verileri incelendiğinde anayasal düzenlemelerde devlet başkanına vekâlet konusunun düzenlendiği görülmektedir. Bu çalışmada karşılaştırmalı hukukta devlet başkanına vekâlet konusunun nasıl düzenlendiği ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Örneklem olarak belirlenen yöntem çerçevesinde 74 ülke incelenmiştir. Nihâyet Türk anayasa hukukunda tarihsel gelişmeden bu yana ve 2017 Anayasa değişiklikleri sonrasında konunun nasıl düzenlendiği incelenmiş, öneriler sunulmuştur.

* Dr. Öğr. Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye | Asst. Prof., Turkish-German University, Faculty of Law, Department of Public Law, Constitutional Law Department, İstanbul, Türkiye.

✉ demirkiran@tau.edu.tr • ORCID 0000-0002-1729-8101.

✎ **Atıf Şekli** | **Cite As:** DEMİRKIRAN, Eyüp Kaan: “Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku Verileri Işığında Devlet Başkanlığına Vekâlet: Problemler ve Öneriler”, SÜHFD, C. 33, S. 2, Y. 2025, s. 913-961.

✎ **İntihal** | **Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Anahtar Kelimeler

• Devlet Başkanı • Devlet Başkanına Vekâlet • Vekilin Yetkileri • Meclis Başkanı • Başkan Yardımcısı

THE SUBSTITUTION OF THE STATE PRESIDENT IN THE LIGHT OF COMPARATIVE LAW DATA: PROBLEMS AND SUGGESTIONS

Abstract

The issue of substitution of the head of state is an important issue that is analysed both in Turkish constitutional law and in other national constitutional law doctrines. It may be the case that the head of state is unable to fulfil his or her mandate for a short period of time or that the head of state resigns from office due to mental illness, death or another reason. When comparative law data are analyzed, it is seen that this topic is regulated in constitutions. This study explains in detail how the issue of the substitution for the head of state is regulated in comparative law. Within the framework of the method determined, 74 countries were analyzed. Finally, it will be analysed how the issue is regulated in Turkish constitutional law since the historical development and after the constitutional amendments of 2017 and recommendations are presented.

Keywords

• Head of State • Deputy Head of State • Powers of Deputy • Speaker of Parliament • Vice President

GİRİŞ

Devlet başkanlığı makamına vekâlet konusu anayasa hukukunda az işlenmiş ancak oldukça önemli konulardan birini oluşturmaktadır. Devlet başkanının çeşitli sebeplerle görevini yapamayacak durumda bulunması hâlinde, bu makama kimin vekâlet edeceği ve hangi yetkileri kullanacağı soruları, anayasal düzenlemelerde farklılıkları beraberinde getirmektedir. Çalışmada öncelikle devlet başkanlığı makamına vekâlet kavramı ortaya konacaktır. İlk genel anlamıyla vekâlet kavramından bahsedilecek ve konuya dair terminoloji açıklanacaktır. Bundan sonra ise, monarşi ve cumhuriyetlerde devlet başkanına vekâlet kavramından söz edilecektir. Bununla beraber belirtmek gerekir ki farklı hükümet sistemlerinde de vekâletin önemi farklılık arz edebilir. Bunun ise daha çok bu farklı sistemlerde devlet başkanının konumundan ileri geldiği söylenebilir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bunlardan da söz edilecektir. Tüm bunlardan sonra ise karşılaştırmalı hukuk verilerinin incelenmesine dair kısma geçilecektir.

Cumhurbaşkanına vekâlet edecek makam ve yetkilerine dair karşılaştırmalı hukukta pek çok örnek bulmak mümkündür. Çalışmada bu anlamda karşılaştırmalı anayasa hukuku verileri toplanacak ve tasnif edilecektir. Karşılaştırmalı hukuk verileri ışığında öncelikle devlet başkanına vekâlet edecek makamın kim olduğu sorunu üzerinde durulacaktır. Ülkelerin bu anlamda belirlediği farklı alternatifler açıklanacaktır. Devlet başkanına vekâlet hakkında özellikle Alman anayasa hukuku literatüründe devlet başkanının bir engel ile karşılaşması sebebiyle görevini geçici olarak yapamamasından söz edilir. Bu engel olgusal ve hukuksal sebeplerden kaynaklanabilir. Devlet başkanının görevinden geçici süreyle ayrılmasının yanında devlet başkanlığı makamının çeşitli sebeplerle boşalmasından da söz edilebilir. Çalışmada zikredilen bu hususlar açıklanacaktır. Farklı karşılaştırmalı hukuk örnekleri belirtilecektir. Bir diğer sorun ise devlet başkanlığı makamına vekâlet eden vekilin yetkileri ve vekilin yetkilerinin sınırlarıdır. Bu konuda da çeşitli anayasal düzenlemelerde farklı anayasal sınırların devlet başkanlığına vekâlet eden makam açısından konduğu görülmektedir. Ayrıca karşılaştırmalı hukukta anayasal düzenlemelerde devlet başkanlığına vekâlet eden makamın yeminine, vekilin asıl görevine ve vekile dair diğer çeşitli hususlara dair düzenlemeler bulmak da mümkündür. Çalışmada bu hususlar da açıklanacaktır. Tüm bunlardan sonra ise Türkiye’deki duruma kısaca bakılacak ve karşılaştırmalı hukuk verilerinden yararlanılarak Türkiye’de uygulanması açısından isabetli görülen çeşitli öneriler sunulacaktır.

I. DEVLET BAŞKANLIĞINA VEKÂLET KAVRAMI

Devlet başkanlığına vekâlet konusunu öncelikle kavramsal düzeyde ele almak gerekir. Bu sebeple genel olarak vekâlet kavramından, monarşi ve cumhuriyetlerde devlet başkanına vekâletten ve farklı hükümet sistemlerinde devlet başkanına vekâlet hususundan bahsetmek gerektiği ifade edilmelidir.

A. Genel Olarak Vekâlet Kavramı ve Terminoloji

Vekâlet sözcüğü, sözlük anlamı itibarıyla “vekillik, başkasının işini görmeye memur olma” ve “başkasını kendi yerine geçirme” anlamlarına sahiptir.¹ Vekâlet, hukuk dalları içerisinde farklı kullanım alanları bulmaktadır. Örneğin özel hukukta vekâlet sözleşmesi altında vekillik kavramı ile karşılaşılır. Burada vekil, vekâlet verenin bir işini görmeyi ya da

¹ DEVELLIOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 7. Bası, Aydın Kitabevi, Ankara, 1986, s. 1375.

işlemini yapmayı üstlenen kişidir.² Kamu hukuku içerisinde idare hukukunda vekâlet, kamu hizmetinin devamlı ve sürekli olarak gerçekleşmesi menfaati karşısında, idari makamın geçici süreyle ve çeşitli sebeplerle boşalması durumunda, bir başka kamu görevlisine yetki ve görev verilmesi olarak tanımlanmaktadır.³ Anayasa hukukunda, vekâlet kavramı çeşitli durumlarda karşımıza çıkar. Temsil kavramı altında milleti temsil görevini yerine getiren milletvekili⁴ burada hatırlanabilir. Öte yandan millet egemenliğinin⁵ tam zıddı olarak halk egemenliği kurgusu altında emredici vekâlet kavramı⁶ akla gelecek diğer kavram olacaktır. Emredici vekâlet kavramı içerisinde vekil, vekillik görevini yaptığı halkın emir ve talimatlarıyla bağlı olmasıyla tanımlanmaktadır.⁷ Bütün bunların dışında vekil sözcüğü anayasa hukukunda bakan anlamında da kullanılmaktadır⁸; nitekim sözcüğün sözlük anlamlarından biri de budur.⁹

Tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere, çeşitli alanlardaki vekâlet kullanımı, çeşitli sebeplerle ve kısa süreliğine, bir kişi veya makam yerine geçmek noktasında birleşmektedir. Bu anlamda vekâletin kavram olarak özünü tespit etmek mümkündür. Bu makalede çalışma alanımız ise devlet başkanlığı makamına vekâlet edilmesini ifade etmektedir. Kısa süreli ve arızı bir durum olduğu anlaşılan vekâlet müessesesi, öte yandan oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebeple anayasalarda düzenlenmesi isabetlidir.¹⁰

² **YAVUZ**, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri: Özel Hükümler, 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 601.

³ **AKYILMAZ**, Bahtiyar/ **SEZGİNER**, Murat/ **KAYA**, Cemil, Türk İdare Hukuku, 17. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 200.

⁴ **LEIBHOLZ**, Gerhard, Das Wesen der Repräsentation und der Gestaltwandel der Demokratie im 20. Jahrhundert, 3. Baskı, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1966, s. 54-55.

⁵ **KABOĞLU**, İbrahim Ö. Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), 13. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 189.

⁶ **TEZİÇ**, Erdoğan, Anayasa Hukuku, 21. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 115.

⁷ **EREN**, Abdurrahman, Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar- Türk Anayasa Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 302; **DÖNER**, Ayhan, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 335.

⁸ **TÜZEL**, Sadık, Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1969, s. 182.

⁹ **Şemseddin Sami**, Kâmûs-ı Türkî, 5. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 1497.

¹⁰ **GÖZLER**, Kemal, Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016, s. 71; **MEIERTÖNS**, Heiko/ **EHRHARDT**, Felix C., "Der Präsident des Bundesrates als Vertreter des Bundespräsidenten", JURA, Band: 33, Heft 3, 2011, s. 170.

Kavram Türk anayasa hukukunda “cumhurbaşkanına vekâlet” şeklinde oturmuştur.¹¹ Aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi anayasal düzenlemelerimizde yer almaktadır.¹² Kavram Alman hukukunda “Vertretung/ Stellvertretung” kavramları ile anılmaktadır.¹³ Devlet başkanının, aşağıda açıklanacağı üzere, görev süresinden önce görevinden ayrılması durumunda da vekâlet olgusuyla karşılaşılacaktır. Türk hukukunda bu durumda “makamdan inhilâl”¹⁴ ve “makamın boşalması”¹⁵ ifadelerine rastlanmaktadır. Karşılaştırmalı hukukta halef, ardıl, yerine geçme anlamında İngilizce “succession” ifadesinin kullanıldığı da görülmektedir.¹⁶

B. Monarşi ve Cumhuriyetlerde Devlet Başkanına Vekâlet

Devlet başkanlığına vekâlet konusunda devletin bir monarşi ya da cumhuriyet olması açısından kısa bir açıklama yapılması faydalı olacaktır. Devletler şekilleri bakımından sınıflandırılmalarında, cumhuriyet ve

¹¹ KERSE, Ahmet, Türkiye’de 1961 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanı, Doktora Tezi, Sümer Matbaası, İstanbul, 1973 s. 53; TANÖR, Bülent/ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 17. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 356; ÖZÇELİK, Selçuk, Anayasa Hukuku Dersleri, C. 2: Türkiye’nin Siyasi Rejimi ve Müesseseleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 278; İZGİ, Ömer/ GÖREN, Zafer, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, C. II: Madde 79-177, TBMM Basımevi, Ankara, 2002, s. 998.

¹² 1924 Anayasası m. 33 “... vekâleten Reiscumhur vezaifini ifa eder” ifadesini kullanırken, 1961 Anayasası m. 100 “... Cumhurbaşkanlığına vekillik eder” ifadesini tercih etmiştir. 1982 Anayasası’nın ilk metninde m. 115’te “... Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır” ibaresi bulunurken 2017 Anayasa Değişiklikleri sonrasında m. 106/3 hükmünde ise “... Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır” ibaresi yer almaktadır. Terminolojik kullanımda vekâleten görevlerini yerine getirmek, vekillik etmek ve vekâlet etmek ifadelerinin anayasalarda tercih edildiği gözlemlenmektedir. 1924, 1961 ve 1982 Anayasası metinleri için Bkz: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

¹³ PITSCHAS, Rainer, “Die Vertretung des Bundespräsidenten durch den Präsidenten des Bundesrates”, Der Staat, Vol. 12, No. 2, 1973, s. 184.

¹⁴ ÖZER, Yusuf Ziya, Mukayeseli Hukuku Esasiye Dersleri, Recep Uğurlu Matbaası, Ankara, 1939, s. 570.

¹⁵ GÖREN, Zafer, Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 269.

¹⁶ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Anayasası m. II Alt Bölüm 1 paragraf 6, başkanın görevinden alınması, ölümü, istifası ve yetki ve görevlerini yapamayacak durumda olması hâllerinde kimin başkanlık görevini yerine getireceğine dair açık kurallar düzenlemiştir. “Succession Clause for the Presidency” olarak anılan düzenleme için Bkz: https://constitution.congress.gov/browse/essay/artII-S1-C6-1/ALDE_00013693/ (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

monarşi olarak ayrılmaktadır.¹⁷ Devlet başkanı, cumhuriyetlerde seçim yoluyla¹⁸ monarşilerde veraset yoluyla göreve gelir.¹⁹ Monarşilerde vekâlet sorunu, cumhuriyetlere nazaran daha farklı formda ortaya çıkmaktadır.²⁰ Monarşilerde vekâlet konusunda, kralın görevini yapamayacak durumda olması hâlinde, onun yerine görevi yerine getirecek kişi anlamında “Kraliyet Naipliği (Regent)” kavramı ile karşılaşıldığı görülmektedir. İngiltere’de kralın çeşitli sebeplerle görevini yapamayacak durumda olması ve tahtın ardılının (successor) henüz reşit olmaması durumunda, bir naip atanması gerekmektedir. Bu konuda 1937 tarihli Naiplik Yasası düzenlemeler getirmektedir.²¹ İngiltere’de naip görev yaptığı esnada belirli sınırlamalara tâbidir. Bu dönemde bazı yasaların devlet başkanına sunulması mümkün değildir. Tahta geçiş ve kraliyete ardıl olacak kişinin belirlenmesi konusunda değişiklik öngören bir yasal düzenleme, naip görevde iken devlet başkanına sunulamaz.²² Yazılı bir anayasanın olduğu monarşilerde naipliğe dair düzenlemeler, anayasanın içerisinde de yer alabilir. Örneğin 1850 tarihli Prusya Anayasası m. 56-58 hükümleri naibin belirlenmesi ve göreve başlamasına dair düzenlemeler içermektedir.²³ Monarşinin kendine has yapısının vekâlet kurumunu da etkilediği söylenebilir. Bu durum terminolojide görülmektedir.

C. Farklı Hükümet Sistemlerinde Devlet Başkanına Vekâlet

Çeşitli hükümet sistemleri içerisinde devlet başkanının yetkileri değişiklik arz etmektedir. Klâsik bir parlamenter sistemde devlet başkanı

¹⁷ ANAYURT, Ömer, Anayasa Hukuku: Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar), 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 303.

¹⁸ KUBALI, Hüseyin Nail, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, İstanbul, 1965, s. 377.

¹⁹ ANAYURT, Ömer, Anayasa Hukuku: Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar), 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 303.

²⁰ HEUN, Werner: “Artikel 57”, Dreier, Horst, (Hrsg.), Grundgesetz Kommentar, Band II: Artikel 20-82, 3. Auflage, Mohr Siebeck, 2015, s. 1480, parag. 1.

²¹ BARNETT, Hilaire, Constitutional & Administrative Law, 10. Edition, Routledge, 2013, s. 198-199. 1937 tarihli Naiplik Yasası için Bkz: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

²² ALDER, John, General Principles of Constitutional and Administrative Law, 4. Edition, Palgrave Macmillan, 2002, s. 292.

²³ 1850 Prusya Anayasası için Bkz: <https://www.verfassungen.de/preussen/preussen50-index.htm> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

sembolik yetkilerle donatılmıştır.²⁴ Buna karşın başkanlık sisteminde, doğrudan halk tarafından seçilen ve devlet başkanlığını da yerine getiren başkan, yürütme yetkisi ve görevini tek başına kullanmaktadır.²⁵ Yarı başkanlık sistemi içerisinde de halk tarafından seçilen başkanın icrai yetkileri bulunmaktadır.²⁶ Meclis başkanlığı sistemi içerisinde ise genellikle bir devlet başkanlığı makamı kabul edilmiş değildir.²⁷

Devlet başkanının icrai yetkilerle donatılmış olmasının, devlet başkanına vekâlet kurumunu çok daha önemli hâle getirdiği öne sürülebilir. Özellikle halk tarafından doğrudan seçilen devlet başkanının yerine geçecek kişinin demokratik meşruluğu problemi söz konusu olabilecektir. Diğer bir deyişle başkanlık sisteminde, halk tarafından seçilen başkanın görevini yapamaması durumunda ona vekâlet edecek başkan yardımcısının seçimlerde başkanlık adayıyla beraber halk tarafından seçilmiş olup olmaması gündeme gelebilecektir.²⁸ Bu tartışma, vekillik yapacak kişinin kullanacağı yetkiler ve vekâlet edeceği kurumun icrai yetkileri düşünüldüğünde, vekâletin önemine vurgu yapmaktadır. Bu sebeple, farklı hükümet sistemlerinde devlet başkanlığına vekâletin bu açıdan bir fark meydana getirdiği düşünülebilir.

II. KARŞILAŞTIRMALI ANAYASA HUKUKU VERİLERİ IŞIĞINDA DEVLET BAŞKANLIĞINA VEKÂLET SEBEPLERİ VE TÜRLERİ

A. Yöntem Hakkında

Devlet başkanlığına vekâlet konusunu karşılaştırmalı anayasa hukuku verileri içerisinde incelemeyi önce izlenen yöntemden bahsetmek gerekmektedir. Bu çalışmada karşılaştırmalı hukuk verilerini meydana getirecek ülke anayasalarının tespitinde önemli demokrasi indekslerinden biri olan Economist'in bu çalışmanın kaleme alındığı tarih itibarıyla

²⁴ **BATUM**, Süheyl/ **YILMAZ**, Didem/ **KÖYBAŞI**, Serkan, Anayasa Hukuku: Temel Kavramlar ve Genel Esaslar, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021, s. 464.

²⁵ **BATUM/ YILMAZ/ KÖYBAŞI**, Anayasa Hukuku, s. 486.

²⁶ **KABOĞLU**, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 151.

²⁷ **KUBALI**, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, s. 501. Ancak örneğin İsviçre'de Federal Konsey başkanı aynı zamanda sembolik yetkileri olan bir devlet başkanı konumundadır. Bkz: **TEZİÇ**, Anayasa Hukuku, s. 502.

²⁸ **ANAYURT**, Ömer/ **EKİNCİ**, Ahmet, "Tek Başlı Yürütme Esasına Dayalı Hükümet Sistemlerinde Başkan Yardımcılığı Ve 2017 Anayasa Değişikliği İle Getirilen Sistemde Cumhurbaşkanı Yardımcılığı Kurumu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", Prof. Dr. Zafer Gören Armağanı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 458.

son yayınlanan raporunda demokrasi olarak nitelenen 74 ülke esas alınmıştır. Bu ülkelerin 24 tanesi tam demokrasi, geri kalanlar kusurlu demokrasi olarak sınıflandırılmıştır. Tam demokrasi olarak nitelenen 24 ülke özelinde bir çalışma yapılması düşünülebilir iken bu ülkeler arasında, konumuz açısından önem arz ettiğini düşündüğümüz Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi çeşitli ülkeler yer almamaktadır. Bu sebeple, örneklem sayısını arttırmak göze alınarak kusurlu veya tam olsun tüm demokrasi olarak nitelenen ülkeleri içermek yolu tercih edilmiştir.²⁹ Anayasal düzenlemeler üzerinden analizler yapmak mümkün olmakla beraber uygulama ve literatüre inildiğinde inceleme yazarın bildiği İngilizce ve Almanca dillerinde konu hakkındaki kaynaklar özelinde sınırlı kalmaktadır.

B. Vekâlet Görevini Üstlenen Makam Ve Kademeli Usul

1. Bireysel Ve Kurul Hâlinde Vekâlet Ayrımı

İncelenen ilk husus, vekâlet görevini üstlenecek makamın belirlenmesidir. Devlet başkanlığı makamına vekâlet edecek makam, karşılaştırmalı hukuk anayasalarında çeşitli tercihlerin konusu olmuştur. Bu anlamda, vekâlet görevinin tek kişiden oluşan bir makam tarafından yerine getirilmesi veya bir kurul tarafından bunun yapılması şeklinde iki farklı uygulama görülmektedir. Gözler bu durumu bireysel vekâlet ve kolejyal vekâlet olarak isimlendirmektedir.³⁰ İncelediğimiz ülkelerin içerisinde çok büyük çoğunlukta bireysel vekâletin uygulandığı görülmektedir.³¹

²⁹ Makalenin yazıldığı tarih itibarıyla Economist'in son yayınlanan 2023 yılı demokrasi indeksi bu makalede esas alınmıştır. Economist'in 2023 yılı demokrasi indeksi için Bkz: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³⁰ GÖZLER, Devlet Başkanları, s. 71.

³¹ 1813 Norveç Anayasası m. 41, https://constituteproject.org/constitution/Norway_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1974 İsveç Anayasası Bölüm 5 m. 4, https://constituteproject.org/constitution/Sweden_2012 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1999 Finlandiya Anayasası Bölüm 5 m. 59, https://constituteproject.org/constitution/Finland_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1814 Hollanda Anayasası m. 37/2, https://constituteproject.org/constitution/Netherlands_2008 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1947 Tayvan Anayasası m. 49, https://constituteproject.org/constitution/Taiwan_2005 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1868 Lüksemburg Anayasası m. 6, https://constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1949 Federal Almanya Anayasası m. 57, https://constituteproject.org/constitution/German_Federal_Republic_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1966 Uruguay Anayasası m. 150, <https://constituteproject.org/constitution/Uru>

guay_2004 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1946 Japon Anayasası m. 5, https://constitutionproject.org/constitution/Japan_1946 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1949 Kosta Rika Anayasası m. 135, https://constitutionproject.org/constitution/Costa_Rica_2020 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1937 tarihli Birleşik Krallık Naiplik Yasası m. 1,2 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents> (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, https://constitutionproject.org/constitution/Greece_2008 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1968 Mauritius Anayasası m. 28/6-7, https://constitutionproject.org/constitution/Mauritius_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1948 Güney Kore Anayasası m. 71, https://constitutionproject.org/constitution/Republic_of_Korea_1987 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1958 Fransa Anayasası m. 7/4, https://constitutionproject.org/constitution/France_2008 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1978 İspanya Anayasası m. 59/1, https://constitutionproject.org/constitution/Spain_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1980 Şili Anayasası m. 28/1, https://constitutionproject.org/constitution/Chile_2021 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası m. 66, https://constitutionproject.org/constitution/Czech_Republic_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1992 Estonya Anayasası m. 83/1, https://constitutionproject.org/constitution/Estonia_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1964 Malta Anayasası m. 49, https://constitutionproject.org/constitution/Malta_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1789 ABD Anayasası m. II Alt Bölüm 1 paragraf 6, https://constitutionproject.org/constitution/United_States_of_America_1992 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1964 İsrail Devlet Başkanlığı Temel Yasası m. 23, https://constitutionproject.org/constitution/Israel_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1976 Portekiz Anayasası m. 132/1, https://constitutionproject.org/constitution/Portugal_2005 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1991 Slovenya Anayasası m. 106/1-2, https://constitutionproject.org/constitution/Slovenia_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1966 Botswana Anayasası m. 35/1, 36/1-2, https://constitutionproject.org/constitution/Botswana_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1947 İtalya Anayasası m. 86/1, https://constitutionproject.org/constitution/Italy_2020 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1980 Cape Verde Anayasası m. 143/1, https://constitutionproject.org/constitution/Cape_Verde_1992 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1831 Belçika Anayasası m. 93, https://constitutionproject.org/constitution/Belgium_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/2, https://constitutionproject.org/constitution/Cyprus_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1922 Letonya Anayasası m. 52, https://constitutionproject.org/constitution/Latvia_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1-2, https://constitutionproject.org/constitution/Lithuania_2019 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1957 Malezya Anayasası m. 33/1, https://constitutionproject.org/constitution/Malaysia_2007 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1949 Hindistan Anayasası m. 65/1-2, https://constitutionproject.org/constitution/India_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1997 Polonya Anayasası m. 131/1 https://constitutionproject.org/constitution/Poland_2009 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası m. 27/1, 36/2, https://constitutionproject.org/constitution/Trinidad_and_Tobago_2007 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 2002 Timor-Leste Anayasası m. 82/1, 84/1, https://constitutionproject.org/constitution/East_Timor_2002 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1996 Güney Afrika Anayasası m. 90/1, https://constitutionproject.org/constitution/South_Africa_2012 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1972 Panama Anayasası m. 177, 187/2, https://constitutionproject.org/constitution/Panama_2004 (Erişim Tarihi:

05.12.2024), 1987 Suriname Anayasası m. 98, https://constituteproject.org/constitution/Surinam_1992 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 2011 Macaristan Anayasası m. 14/1, https://constituteproject.org/constitution/Hungary_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1988 Brezilya Anayasası m. 79, https://constituteproject.org/constitution/Brazil_2017 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 2007 Montenegro Anayasası m. 99, https://constituteproject.org/constitution/Montenegro_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1987 Filipinler Anayasası m. 7 Bölüm 8/1, https://constituteproject.org/constitution/Philippines_1987 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1853 Arjantin Anayasası m. 88, https://constituteproject.org/constitution/Argentina_1994 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1991 Kolombiya Anayasası m. 202/3, https://constituteproject.org/constitution/Colombia_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1992 Moğolistan Anayasası m. 37/1-2, https://constituteproject.org/constitution/Mongolia_2001 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1991 Romanya Anayasası m. 98/1, https://constituteproject.org/constitution/Romania_2003 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 2015 Dominik Cumhuriyeti Anayasası m. 129, https://constituteproject.org/constitution/Dominican_Republic_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1991 Bulgaristan Anayasası m. 97/3, https://constituteproject.org/constitution/Bulgaria_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 2017 Tayland Anayasası Bölüm 16, https://constituteproject.org/constitution/Thailand_2017 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 2006 Sırbistan Anayasası m. 120/1, https://constituteproject.org/constitution/Serbia_2006 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1992 Gana Anayasası m. 60/6,8 https://constituteproject.org/constitution/Ghana_1996 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1998 Arnavutluk Anayasası m. 91/1, https://constituteproject.org/constitution/Albania_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1980 Guyana Anayasası m. 95/1, https://constituteproject.org/constitution/Guyana_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1994 Moldovya Anayasası m. 91, https://constituteproject.org/constitution/Moldova_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1963 Singapur Anayasası m. 22N1, 22O1, https://constituteproject.org/constitution/Singapore_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1978 Sri Lanka Anayasası m. 40/1/c, 37/1, https://constituteproject.org/constitution/Sri_Lanka_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1993 Lesotho Anayasası m. 46/1, https://constituteproject.org/constitution/Lesotho_2018 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1991 Kuzey Makedonya Anayasası m. 82/1, 3, https://constituteproject.org/constitution/Macedonia_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1992 Paraguay Anayasası m. 234/1-2, https://constituteproject.org/constitution/Paraguay_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1945 Endonezya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Indonesia_2002 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1990 Namibia Anayasası m. 34/1, https://constituteproject.org/constitution/Namibia_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024), 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/1-2, https://constituteproject.org/constitution/Croatia_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024). Bu ülkelere Danimarka'yı da eklemek gerekir. Bir monarşi olan Danimarka'da da naip usulü ile devlet başkanına vekâlet edildiği anlaşılmaktadır Bkz: <https://www.kongehuset.dk/en/news/hm-the-queen-will-be-able-to-be-installed-as-acting-regent> (Erişim Tarihi: 05.12.2024). Bu noktada İsviçre ayrıksı bir örnek olarak ortaya çıkar. İsviçre'de klâsik bir devlet başkanlığı makamı bulunmamaktadır. Federasyon'un içeride ve dışarıda temsilinden bir bütün olarak Federal Konsey sorumludur. Bkz: GIOVANNI, Biaggini, BV Kommentar: Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, Zürich: Orell Füssli Verlag, 2017, s. 1334, parag. 2. 1999 İsviçre Anayasası m. 176/1-2 hükümleri gereği, Federal Konsey içerisinde bir Başkan

Kurul hâlinde vekâlet uygulaması ise çok daha sınırlıdır. İncelenen ülkelerde bunu tercih eden anayasal düzenlemeler, İzlanda ve İrlanda olarak ortaya çıkmaktadır. 1944 İzlanda Anayasası m. 8, Başbakan, Meclis Başkanı ve Yüksek Mahkeme Başkanı'ndan kurulu bir kurulun vekâlet görevini üstleneceğini belirlemiştir.³² Keza 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1 ise, vekâlet görevinin bir Komisyon tarafından yürütüleceğini hüküm altına alırken, m. 14/2/1 bu Komisyon'un Baş Yargıç ve Meclis'in her iki kanadının Başkanları'ndan meydana geleceğini belirtmektedir.³³ Uygulamada İrlanda'da Komisyon'un nadiren vekâlet görevini yerine getirdiği literatürde ifade edilmiştir.³⁴

Bazı ülkeler ise kurul hâlinde vekâlet ile bireysel vekâleti çeşitli olasılıklarda beraber kullanabilmektedir.³⁵ Slovakya ve Avusturya bu şekildedir. 1992 Slovakya Anayasası m. 105/1 hükmü, henüz Başkan seçilme-

seçilmektedir. 1999 İsviçre Anayasası için Bkz: https://constituteproject.org/constitution/Switzerland_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024). 1997 Yönetim ve İdare Yasası m. 27 gereği Başkan görevini yapamayacak durumdaysa İkinci Başkan ona vekâlet etmektedir. Yasa için Bkz: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1997/2022_2022_2022/de (Erişim Tarihi: 05.12.2024). Bu durum da bir bireysel vekâleti gösterse de İsviçre ayrık bir örnek olduğundan burada incelemeye alınmamıştır. Diğer yandan bazı ülkeler ise Birleşik Krallık ile İngiliz Milletler Topluluğu'na üyedir ve bazılarında devlet başkanlığı İngiliz Monarşisi'ne tâbi olmaktadır. Bu ülkeler de burada ayrı tutulmuştur. Bu ülkeler, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Jamaika ve Papua Yeni Gine'dir. Konu hakkında Bkz: The Official Website of Royal Family, Realms and Commonwealth, <https://www.royal.uk/clarencehouse/features/realms-and-commonwealth> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³² 1944 İzlanda Anayasası https://constituteproject.org/constitution/Iceland_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³³ 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1, https://constituteproject.org/constitution/Ireland_2019 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³⁴ 1974'te Başkan Childers'in ölümü, 1976'da Başkan Ó Dálaigh'in ve 1997'de Başkan Robinson'un istifası durumları, Komisyon'un çalıştığı örnekler olarak belirtilmektedir. 1992'de Başkan Robinson'un yurtdışında olduğu dönemde Komisyon meclisin bir kanadının (Dáil) feshine karar vermiştir. Bkz: CAHILLANE, Laura/ CONAILL, Seán Ó, Constitutional Law In Ireland, 2. Edition, Wolters Kluwer, 2020, s. 49, parag. 94.

³⁵ Aşağıda ayrı bir alt başlık altında incelenecek olmakla beraber belirtmek gerekir ki karşılaştırmalı hukukta anayasalar incelendiğinde, ülkelerin kademeli olarak vekâlet makamı belirlediği görülür. Diğer bir deyişle vekil olarak takdir edilen makam da görev yapamazsa kimin vekâleti üstleneceği sıra ile belirlenir. Çalışmada buna hasredilen alt bölüm ayrı tutulmak üzere incelemeler ve analizler, aksi belirtilmedikçe, birinci derece belirlenen vekâlet makamı üzerinden yapılmaktadır.

diyse, Başkan henüz yemin etmediyse veya ciddi sebeplerden dolayı Başkan görevini yapamayacak hâldeyse, Anayasa'nın m. 102/1/a-c, n, o hükümlerinde belirtilen yetkilerin Hükümet tarafından kullanılacağını belirtmektedir. Aynı maddeye göre, Anayasa'nın m. 102/1/d, g, h, l, m, s, t bentlerindeki yetkileri ise Meclis Başkanı kullanacaktır.³⁶ 1920 Avusturya Anayasası m. 64/1 hükmü vekâlet makamı olarak Federal Şansölye'yi belirlerken, aynı hüküm, yirmi günden fazla süren görev yapamama durumu veya Anayasa m. 60/6 gereği Başkan'ın görevden alınması durumlarında, Milli Konsey Birinci Başkanı, İkinci Başkanı ve Üçüncü Başkanı'ndan kurulu bir Kurul'un vekâlet görevini icra edeceğini ifade etmektedir.³⁷

Endonezya örneğinde ise aslında bireysel vekâlet tercih edilmiş olmakla beraber, kademeli usul içerisinde vekilin görev yapamaması durumunda, vekâleti üstlenecek makam açısından kurul hâlinde vekâlete gildiği tespit edilmiştir. 1945 Endonezya Anayasası m. 8/1, Başkan'a vekâlet edecek makamın Başkan Yardımcısı olacağını belirtmekle beraber m. 8/3, Başkan Yardımcısı'nın da bu görevi yapamayacak hâlde olması olasılığında bir kurulun vekâletini öngörmektedir. Bu Kurul, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı ve Savunma Bakanı'ndan oluşur.³⁸

2. Bireysel Vekâlette Belirlenen Makam

a. Meclis Başkanı

Vekâlet görevini yapacak tek kişiden oluşan makam içerisinde ise farklı belirlemeler söz konusudur. Burada meclis başkanının vekâlet görevini üstlenmesi ile karşılaşmak mümkündür.³⁹ Örneğin Federal Almanya'da Anayasa'nın m. 57 hükmüne göre, Federal Cumhurbaşkanı'nın

³⁶ 1992 Slovakya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Slovakia_2017 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³⁷ **WIESER**, Bernd, Einführung in das Verfassungs- und Verwaltungsrecht, 2. aktualisierte Auflage, Verlag Österreich, 2014, s. 109. 1920 Avusturya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Austria_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³⁸ 1945 Endonezya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Indonesia_2002 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

³⁹ Bu yönde tespit edilen ülkeler: 1949 Federal Almanya Anayasası m. 57, 1947 İtalya Anayasası m. 86/1, 1958 Fransa Anayasası m. 7/4, 1980 Şili Anayasası m. 28/1, 1991 Slovenya Anayasası m. 106, 1997 Polonya Anayasası m. 131/1, 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası m. 27/1, 36/2, 1991 Romanya Anayasası m. 98/1, 1976 Portekiz Anayasası m. 132/1, 1980 Cape Verde Anayasası m. 143/1, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/2, 1922 Letonya Anayasası m. 52, 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1-2, 2002 Ti-

görevini yapamayacak bir engelle karşılaşması veya görev süresinin bitiminden önce görevinden ayrılması durumlarında, kendisine Federal Konsey (Bundesrat) Başkanı vekâlet eder. İncelenen ülkeler içerisinde Meclis Başkanı ilk derece vekâlet makamı olarak belirleyenlerden, çift meclis sistemini benimseyen 8 ülke içerisinde 6 ülkede Senato Başkanı ya da İkinci Meclis Başkanı vekâlet görevi üstlenirken⁴⁰, 2 ülkede Birinci Meclis Başkanı'na bu yetki verilmiştir. Bu iki ülke ise Slovenya ve Polonya'dır.⁴¹

İki kanatlı meclislerde İkinci Meclis ya da Senato Başkanı'nın seçilme sebebi üzerine düşünülebilir. Alman hukuk literatürüne bakıldığında, devlet başkanına vekâlet makamının seçimi hususunda, seçim yapılırken temel menfaatin, vekilin vekil olarak icra edeceği görev ile, asıl görevi arasında çatışma riskinin olabildiğince minimize edilmesi olduğu belirtilmektedir.⁴² Devlet başkanına vekâlet görevi icra edebilecek olası

mor-Leste Anayasası m. 82/1, 84/1, 2011 Macaristan Anayasası m. 14/1, 2007 Montenegro Anayasası m. 99, 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/1-2, 1992 Moğolistan Anayasası m. 37/1-2, 2006 Sırbistan Anayasası m. 120/1, 1998 Arnavutluk Anayasası m. 91/1, 1994 Moldovya Anayasası m. 91, 1991 Kuzey Makedonya Anayasası m. 82/1, 3, 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, 1992 Estonya Anayasası m. 83/1, 1964 İsrail Devlet Başkanlığı Temel Yasası m. 23. Bu ülkelere sınırlı olarak çeşitli olasılıklarda meclis başkanına vekâlet görevi veren Çek Cumhuriyeti ve Slovakya da eklenmelidir. Bkz: 1992 Slovakya Anayasası m. 105/1, 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası m. 66.

⁴⁰ 1949 Federal Almanya Anayasası m. 57, 1947 İtalya Anayasası m. 86/1, 1958 Fransa Anayasası m. 7/4, 1980 Şili Anayasası m. 28/1, 1991 Slovenya Anayasası m. 106, 1997 Polonya Anayasası m. 131/1, 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası m. 27/1, 36/2, 1991 Romanya Anayasası m. 98/1.

⁴¹ 1991 Slovenya Anayasası m. 106, 1997 Polonya Anayasası m. 131/1. Çek Cumhuriyeti'nde ise her iki Meclis kanadının Başkanları farklı olasılıklarda görev alabilmektedir. Bkz: 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası m. 66.

⁴² KUN, Roman, "Art. 57", Dürig, Günter/ Herzog, Roman/ Scholz, Rupert (Hrsg.) Grundgesetz-Kommentar Werkstand: 104. EL April 2024, Beck-Online Die Datenbank, <https://beck-online.beck.de/Home> (Erişim Tarihi: 05.12.2024), parag. 7. 1949 Federal Alman Anayasası'nın tercihinin, Federal Şansöyle ve Federal Meclis Başkanı'na göre daha isabetli olduğu, Federal Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın seçilmesi durumunda bunun ilgili makamı politize edebileceği yönünde ayrıca Bkz: MEIERTÖNS/ EHRHARDT, Der Präsident des Bundesrates als Vertreter des Bundespräsidenten, s. 170. ABD hukuk literatüründe de Başkan'ı impeachment usulü ile görevden alma sürecinde her iki meclis kanadının rolüne atfı yapılarak, Başkan'a meclis başkanlarının vekâlet etmesi ihtimalinin meydana getireceği çıkar çatışmasına vurgu yapılmıştır. Bkz: ALBERT, Richard, "The Constitutional Politics of Presidential Succession", Hofstra Law Review, Vol. 39, Issue. 3, Article 2, s. 530.

alternatifler arasında en az problem meydana getireceği düşünülen tercihin vekâleti yerine getirecek makam olarak anayasada belirlendiği dile getirilmektedir.⁴³ Öte yandan literatürde, Almanya’da Federal Konsey Başkanı’nun tercih edilmesi hususunda avantajlı noktanın, İkinci Meclis’in federe yapıları temsil etmesinde yattığı da ifade edilmiştir.⁴⁴

b. Başkan Yardımcısı

Vekâlet görevini icra edecek kişi kapsamında diğer bir ihtimal başkan yardımcılarıdır.⁴⁵ Bu konuda temel örneklerden biri ABD’dir. ABD Anayasası’nın yapılış sürecinde ise Başkan’a vekâlet konusunda Başkan Yardımcısı’nın yetkilendirilmesi usulünün ciddi bir tartışmaya konu olmadığı belirtilmektedir.⁴⁶ ABD Anayasası’nın madde II Alt Bölüm 1 paragraf 6 hükmü, Başkan’ın görevinden alınması, istifası ya da görevini yapamayacak durumda bulunması hâllerinde görevi Başkan Yardımcısı’nın üstleneceğini belirtmektedir. Ayrıca Anayasa’nın XXV. Değişikliği Alt Bölüm 1 hükmü de Başkan’ın görevinden alınması, ölümü veya istifası durumlarında Başkan Yardımcısı’nın Başkan hâline geleceğini ifade etmektedir. Literatürde Başkan Yardımcısı’nın temel anayasal fonksiyonunun Başkan’a vekâlet etmek olduğu belirtilmektedir.⁴⁷ Başkan’ın halk tarafından seçildiği durumlarda Başkan Yardımcısı vekâlet konu-

⁴³ BUTZER, Hermann, “Art 57 Vertretung”, Schmidt-Bleibtreu, Bruno/ Klein, Franz/ Hofmann, Hans/ Hans-Günter, Henneke (Hrsg.) GG Kommentar zum Grundgesetz, 15. Basi, Köln: Carl Heymanns Verlag, 2022, s. 1747 parag 1.

⁴⁴ FINK, Udo, “Art. 57”, v. Mangoldt, Hermann / Klein, Friedrich/ Starck, Christian/ Huber, Peter M./ Voßkuhle, Andreas (Hrsg.) Grundgesetz Kommentar, Band: 2, 7. Auflage, München: CH Beck, 2018, s. 1497, parag 7.

⁴⁵ Bu yönde tespit edilen ülkeler: 1947 Tayvan Anayasası m. 49, 1966 Uruguay Anayasası m. 150/1, 1949 Kosta Rika Anayasası m. 135, 1968 Mauritius Anayasası m. 28/6-7, 1789 ABD Anayasası m. II Alt Bölüm 1 paragraf 6, 1966 Botswana Anayasası m. 35/1, 36/1/a, 1949 Hindistan Anayasası m. 65/1-2, 1996 Güney Afrika Anayasası m. 90/1, 1972 Panama Anayasası m. 177, 1987 Suriname Anayasası m. 98, 1988 Brezilya Anayasası m. 79, 1987 Filipinler Anayasası m. 7 Bölüm 8/1, 1853 Arjantin Anayasası m. 88, 1991 Kolombiya Anayasası m. 202/3, 1945 Endonezya Anayasası m. 8/1, 1990 Nambia Anayasası m. 34/1, 1991 Bulgaristan Anayasası m. 97/3, 2015 Dominik Cumhuriyeti Anayasası m. 129, 1992 Gana Anayasası m. 60/6, 8, 1992 Paraguay Anayasası m. 234/1-2.

⁴⁶ FEERICK, John D., From Failing Hands: The Story of Presidential Succession, Fordham University Press, New York, 1965, s. 42-43.

⁴⁷ SEDLER, Robert A., Constitutional Law in the United States, 4. Edition, Wolters Kluwer, 2019, s. 64, parag. 66.

sunda akla ilk gelen ihtimal olmaktadır. Bu durumda Başkan Yardımcısı'nın da halk tarafından seçilmiş olması demokratik meşruiyet açısından arzu edilen olasılık olarak öne çıkmaktadır.⁴⁸ Nitekim, ABD Anayasası'nın madde II Alt Bölüm 1 paragraf 1 hükmü, Başkan Yardımcısı'nın Başkan ile halk oyuyla seçileceğini hüküm altına almaktadır.

c. Başbakan

Bazı ülkelerde ise vekâlet makamı olarak başbakanların belirlendiği görülmektedir. Görece olarak bunun sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. İncelediğimiz ülkeler içerisinde sadece 5 ülkede bu yönde düzenleme bulunmaktadır. Bunlar Finlandiya, Avusturya, Güney Kore, Guyana, Sri Lanka'dır.⁴⁹ Yukarıda da belirtildiği gibi Avusturya'da kurul hâlinde ve bireysel vekâlet birlikte anayasal düzeyde düzenlenmiştir. 1920 Avusturya Anayasası m. 64/1 Başkan'ın görevini yapamayacak durumda olması hâlinde, öncelikle yetkilerinin Başbakan tarafından kullanılacağını hüküm altına almıştır. Hükmün devamında ise 20 günü aşan engel durumu ve Başkan'ın görevden alınması ayrıca düzenlenmiştir. Böylelikle anayasal düzenlemenin çeşitli yüksek devlet organları arasında farklı olasılıklar dahilinde çeşitli seçenekler belirleyen bir vekâlet düzenlemesi getirdiği anlaşılmaktadır.⁵⁰

⁴⁸ ALBERT, The Constitutional Politics of Presidential Succession, s. 549.

⁴⁹ 1999 Finlandiya Anayasası Bölüm 5 m. 59, 1920 Avusturya Anayasası m. 64/1, 1948 Güney Kore Anayasası m. 71, 1980 Guyana Anayasası m. 95/1, 1978 Sri Lanka Anayasası m. 40/1/c, 37/1. 1949 Federal Alman Anayasası'ndan önce 1919 Weimar Anayasası'nın m. 51 hükmü de devlet başkanına vekâlet edecek makamı Şansölye olarak belirlemişti. Hükmeye göre ayrıca, eğer devlet başkanının karşılaştığı engel uzun bir süre vekâleti gerektiriyorsa ne yapılacağı yasayla düzenlenecekti. 1932 yılında madde yapılan anayasa değişikliği ile devlet başkanına vekâlet edecek makam olarak İmparatorluk Mahkemesi (Reichsgericht) Başkanı seçildi. Bkz: BADURA, Peter, Staatsrecht, 7. Auflage, C.H. Beck, 2018, s. 675, parag. 74. 1919 Weimar Anayasası'nın metni için Bkz: <https://www.verfassungen.de/de19-33/verf19-i.htm> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

⁵⁰ GRABENWARTER, Christoph/ FRANK, Stefan Leo, B-VG: Bundes-Verfassungs-gesetz und Grundrechte, MANZ Verlag, Wien, 2020, s. 209, parag. 1, 3. 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası m. 66 hükmünde de başbakana bazı başkanlık yetkilerine vekâlet görevi verildiği görülmektedir. Ancak farklı olasılıklarda meclis başkanlarına da rol ayrıldığı hükümden anlaşılmaktadır. Hükmeye göre, eğer başkanlık makamı boşalmışsa ya da yeni başkan seçilmemiş veya henüz yemin etmemiş ise, keza Başkan'ın ciddi sebepler yüzünden görevini yapamayacağına dair Temsilciler Meclisi ve Senato karar almışsa, Anayasa'nın m. 63/1/a-e, h-k ve m. 63/2 hükümlerinde düzenlenen başkanlık yetkilerini Başbakan kullanacaktır. Yine aynı maddeye göre, Başbakan'ın

d. Naip

Bir monarşinin mevcut olduğu sistemlerde vekâlet görevinin naip tarafından yerine getirildiğine yukarıda ayrıca değinilmiştir. İncelenen ülkeler içerisinde bu yönde düzenlemeler de tespit edilmiştir.⁵¹ Naip büyük oranda, tahta geçecek ardıl hanedan mensubu olmaktadır. Örneğin 1974 İsveç Anayasası Bölüm 5 m. 4 hükmü, devlet başkanının görevini yapamayacak durumda olması hâlinde, Kraliyet ailesi içerisinde tahta geçecek sıradaki kişinin naiplik görevini icra edeceğini belirtmektedir. Birleşik Krallık açısından 1937 tarihli Naiplik Yasası m. 3/1 hükmü de naipliğin gerekli olduğu durumlarda naip olacak kişiyi, tahta çıkma sırasına göre görevini yapamayacak durumda olan kral/kraliçeden sonraki kişi olarak tayin etmektedir. Keza Japonya'da 1946 Japon Anayasası m. 5'in göndermesi ile çıkarılan 1949 Emperyal Hanedan Yasası m. 17 hükmü, naiplik görevini icra edecek hanedan mensuplarını, unvanlarına göre altı kademede sırayla belirleme yoluna gitmiştir.⁵²

e. Kademeli Usul

Bazı anayasalarda devlet başkanına vekâlet edecek makamın belirlenmesinde kademeli bir usul tercih edildiği görülür. Diğer bir deyişle anayasal düzenleme, devlet başkanının geçici veya kalıcı bir engel sebebiyle görevini yapamayacak olması durumunda vekilin kim olacağını belirlemenin yanında, bu vekilin de çeşitli sebeplerle görevini yapamaması durumunda onun yerine kimin görevi icra edeceğini belirleme yoluna gi-

belirtilen yetkileri kullandığı dönemde, Anayasa'nın m. 62/a-e, k ve m. 63/1/f hükmünde düzenlenen başkanlık yetkileri, Senato'nun yenilenmesi kararı alınmış ise Temsilciler Meclisi Başkanı tarafından kullanılır ve eğer Temsilciler Meclisi'nin feshedildiği bir dönemde başkanlık makamı boşalmış ise bu yetkileri Senato Başkanı kullanır. Yine aynı hüküm, Anayasa'nın m. 63/1/f hükmünde düzenlenen Senato ve Temsilciler Meclisi seçimlerinin yenilenmesi şeklindeki başkanlık yetkisinden Başbakan sorumlu iken Temsilciler Meclisi seçimlerinin yenilenmesi söz konusu ise Başkanlık makamına Senato Başkanı'nın vekâlet edeceğini de düzenlemektedir.

⁵¹ 1974 İsveç Anayasası Bölüm 5 m. 4, 1814 Hollanda Anayasası m. 37/2, 1868 Lüksemburg Anayasası, m. 6, 1946 Japon Anayasası m. 5, 1937 tarihli Birleşik Krallık Naiplik Yasası m. 1, 2, 1978 İspanya Anayasası m. 59/1, 1831 Belçika Anayasası m. 93, 2017 Tayland Anayasası Bölüm 16, 1993 Lesotho Anayasası m. 46/1, 1957 Malezya Anayasası m. 33/1. Bunlara Danimarka'yı da eklemek gerekir. Bkz: <https://www.kongehuset.dk/en/news/hm-the-queen-will-be-able-to-be-installed-as-acting-regent> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

⁵² 1949 Emperyal Hanedan Yasası <https://www.kunaicho.go.jp/e-kunaicho/hourei-01.html> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

debilmektedir. Kanaatimizce korunmak istenen menfaat düşünüldüğünde isabetli olan da budur. İncelenen pek çok ülkede bu yönde bir düzenleme tespit edilmektedir.⁵³ Örneğin 1999 Finlandiya Anayasası Bölüm 5 m. 59 hükmü Başbakanı vekil kılmışken, onun görev yapamaması hâlinde vekil bakanı görevlendirmektedir. 1949 Kosta Rika Anayasası m. 135 hükmü devlet başkanına vekil olarak Başkan Yardımcılarını atanma sırasına göre belirlemektedir. Ancak bunlar vekâlet görevini yerine getiremezse Meclis Başkanı'na bu görev verilmiştir. Meclis Başkanı'nı vekil tayin eden 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1 hükmü de meclisin yokluğunda bir önceki meclisin Meclis Başkanı'nı vekil seçmiştir. Bazı örneklerde kademeli belirlemede yargı organından seçimler yapıldığı da görülmektedir. Örneğin 1964 Malta Anayasası m. 49 vekilin nasıl seçileceğini düzenledikten sonra bu mümkün olmaz ise Baş Yargıç'a (Chief Justice) bu görevi vermektedir. Bu konuda bahsedilmesi gereken önemli bir örnek de ABD'dir. 1789 ABD Anayasası m. II Alt Bölüm 1 paragraf 6, Başkan'a vekâlet edecek makamı Başkan Yardımcısı olarak belirledikten sonra Kongre'nin yasa çıkararak hem Başkan hem Başkan Yardımcısı'nın görev yapamaması durumunda kimlerin vekâlet makamını üstleneceğini belirleyeceğini hüküm altına almıştır.

⁵³ 1999 Finlandiya Anayasası Bölüm 5 m. 59, 1974 İsveç Anayasası Bölüm 5 m. 7/2, 1947 Tayvan Anayasası m. 49, 1966 Uruguay Anayasası m. 153, 1949 Japon Emperyal Handedan Yasası m. 17, 1949 Kosta Rika Anayasası m. 135/2, 1937 tarihli Birleşik Krallık Naiplik Yasası m. 3/1, 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, 1968 Mauritius Anayasası m. 28/7, 1948 Güney Kore Anayasası m. 71, 1958 Fransa Anayasası m. 7/4, 1978 İspanya Anayasası m. 59/1, 3, 1980 Şili Anayasası m. 28/1, 29/1, 1964 Malta Anayasası m. 49, 1789 ABD Anayasası m. II Alt Bölüm 1 paragraf 6, 1976 Portekiz Anayasası m. 132/1, 1966 Botswana Anayasası m. 35/2, 36/2, 1980 Cape Verde Anayasası m. 143/1, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/2, 36/2, 1997 Polonya Anayasası m. 131/3, 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası m. 27/2-3, 2002 Timor-Leste Anayasası m. 84/1, 1996 Güney Afrika Anayasası m. 90/1, 1972 Panama Anayasası m. 187/3, 189/3, 1988 Brezilya Anayasası m. 80, 1987 Filipinler Anayasası m. 7 sec. 8/1-2, 1853 Arjantin Anayasası m. 88, 1945 Endonezya Anayasası m. 8/1, 3, 1990 Nambiya Anayasası m. 34/1, 1991 Romanya Anayasası m. 98/1, 2015 Dominik Cumhuriyeti Anayasası m. 129, 1991 Bulgaristan Anayasası m. 97/4, 2017 Tayland Anayasası sec. 17, 1992 Gana Anayasası m. 60/11, 1980 Guyana Anayasası m. 95/1, 1994 Moldovya Anayasası m. 91, 1963 Singapur Anayasası m. 22N1-2, 1978 Sri Lanka Anayasası m. 40/1/c, 37/2, 1992 Paraguay Anayasası m. 234/2.

C. Vekâletin Sebepleri ve Vekilin Durumu

Vekâlet görevini üstlenecek makamı ve kademeli usulü açıkladık-tan sonra, vekâlet sebepleri ve vekilin durumuna dair hususlardan bahsedilecektir. Vekâlet sebepleri Devlet Başkanı'nın bir engel ile karşılaş-ması durumu ve görevinin erken sona ermesini içerirken vekil ile ilgili hususlar, vekilin yetki sınırları, vekilin asıl görevi ile ilgili getirilen çeşitli düzenlemeler ile ilgilidir.

1. Vekâletin Sebepleri

a. Devlet Başkanının Bir Engel İle Karşılaşması

1949 Federal Almanya Anayasası m. 57, vekâlet sebeplerini devlet başkanının bir engel (Verhinderung) sebebiyle görevini yapamaması ve görevinden süresinden önce ayrılması şeklinde belirtmiştir.⁵⁴ Devlet baş-kanının bir engel ile karşılaşması ve görevini yapamaması durumu, Al-man hukuk literatüründe belirtildiği üzere vekâlet sebebidir; öyle ki dev-let başkanının hukuki veya olgusal bir sebeple görevini yerine getireme-mesi sebebiyle yerine bir vekilin bakması durumu (Ersatzvertretung) bu kapsamda incelenir.⁵⁵ Böyle bir sebebin gerçekleşmesi için devlet başka-nının olağan görevlerinin büyük çoğunluğunu artık yapamayacak du-rumda olmasının gerektiği literatürde belirtilmiştir.⁵⁶ Olgusal sebepler başkanın hastalanması veya yurtdışı gezisinde olması gibi durumları ifade eder iken bunun yanında hukuki sebepler ise başkanın bir mahkeme kararı ile kısıtlanması sebebiyle görevini yapamayacak durumda bulun-ması gibi hâlleri göstermek için kullanılmaktadır.⁵⁷

Tartışmalı bir husus devlet başkanının bir programında görevleri-nin çakışması durumunda bir vekilin görev yapıp yapamayacağı (Neben-vertretung) durumudur. Devlet başkanının birden çok programı ve yap-ması gereken işler bulunabilir. Bunlar programı içerisinde çakışabilir veya aynı anda gerçekleşebilir. Devlet başkanı bir görevi yerine getirirken eş zamanlı olarak bir vekilinin diğer işi yerine getirmesini isteyebilir. Bu

⁵⁴ **BADURA**, Staatsrecht, s. 675, parag. 74. Başkan'ın bir engelle karşılaşması/ engellen-mesi durumunda vekâletin gerçekleşeceğine yönelik lafzı tercih eden bazı diğer ül-keler için ayrıca Bkz: 1988 Brezilya Anayasası m. 79, 2006 Sırbistan Anayasası m. 120/1, 1980 Şili Anayasası m. 28/2.

⁵⁵ **VON ARNAULD**, Andreas "Art. 57", von Münch, Ingo/ Kunig, Philip (Hrsg.) Grundgesetz Kommentar, Band I, 6. Auflage, C.H. Beck, 2012, s. 264-265, parag 5.

⁵⁶ **NIERHAUS**, Michael, "Art. 57", Sachs, Michael (Hrsg.) Grundgesetz Kommentar, 6. Auflage, C.H. Beck, München, 2011, s. 1342, parag. 7.

⁵⁷ **NIERHAUS**, Art. 57, s. 1342, parag. 7.

gibi durumlarda vekâlet kurumunun işleyip işlemeyeceği sorusu Almanya'da tartışmalıdır. 1949 Federal Almanya Anayasası'nda bu yönde açıklık yoktur.⁵⁸ Bir görüşe göre bu yönde bir vekâlet uygulaması işletilemez, bu şekilde geniş bir vekâlet uygulaması yapılabilmesi için anayasal düzenlemenin değiştirilmesi ve böylelikle buna uygun kılınması gerekecektir.⁵⁹ Bununla beraber başka bir görüşe göre, öngörülemeyen program çakışmalarında devlet başkanının Federal Konsey Başkanı'nı belirli görevler açısından vekil tayin etmesi mümkün olmalıdır.⁶⁰

Ülke anayasalarında vekâlet sebepleri ile ilgili birbirinden farklı formülasyonların lafız olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Kimi anayasal düzenlemelerde devlet başkanının ülkede bulunmaması⁶¹, hasta olması⁶², izin veya tatilde bulunması⁶³ vekâlet sebebi olarak lafızda belirtilmekte-

⁵⁸ FINK, Art. 57, s. 1498, parag. 13.

⁵⁹ WAHL, Rainer, Stellvertretung im Verfassungsrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 1971, s. 124.

⁶⁰ VON ARNAULD, Art. 57, s. 2625-2626, parag. 6.

⁶¹ 1813 Norveç Anayasası m. 41, 1964 Malta Anayasası m. 49, 1966 Botswana Anayasası m. 35/2/b, 1922 Letonya Anayasası m. 52, 1957 Malezya Anayasası m. 33/1, 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası m. 27/1, 1980 Cape Verde Anayasası m. 143/1, 2017 Tayland Anayasası sec. 16, 1992 Gana Anayasası m. 60/8, 1963 Singapur Anayasası m. 22O1, 1978 Sri Lanka Anayasası 37/1, 1993 Lesotho Anayasası m. 46/1/b örnek olarak verilebilir. 1920 Avusturya Anayasası m. 64/1 hükmü, devlet başkanının görev yapamayacak durumda olması hâlinde vekâleti düzenlerken, diğer Avrupa Birliği ülkelerine yaptığı geziyi bu kapsamda görmediğini belirtmiştir.

⁶² 1944 İzlanda Anayasası m. 8, 1949 Japon Emperyal Hanedan Yasası m. 16, 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1-2, 1957 Malezya Anayasası m. 33/1, 1949 Hindistan Anayasası m. 65/2, 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası m. 27/1, 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/1, 1980 Guyana Anayasası m. 95/1/a, 1963 Singapur Anayasası m. 22O1, 1978 Sri Lanka Anayasası 37/1 örnek olarak gösterilebilir.

⁶³ 1964 Malta Anayasası m. 49, 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/1, 1972 Panama Anayasası m. 187/2 hükümleri bu yöndedir.

dir. Kimi ülkelerde ise devlet başkanının herhangi bir sebeple görev yapamayacak durumda olması⁶⁴, görev yapmasını engelleyecek ciddi sebeplerin bulunması⁶⁵ ya da geçici bir sebeple görev yapamaması⁶⁶ şeklinde genel ve toplayıcı bir düzenleme tercih edildiği de görülmektedir. Kimi monarşilerde ise anayasal düzenlemede vekâlet sebebi olarak devlet başkanının henüz reşit olmaması⁶⁷, görevlerini yapamayacak hâlde olması⁶⁸ lafızlarıyla da karşılaşmak mümkündür.

Başkan'ın görev yapamaz hâlde geldiğine kimin karar vereceğine dair bazı anayasal düzenlemelerde belirlemeler bulmak mümkündür.⁶⁹ Bazı ülkelerde bu durumlarda meclisin karar alması aranmaktadır. Örneğin 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası m. 66, Başkan'ın ciddi sebepler yüzünden görev yapamaması hâlini ve bu durum hakkında meclisin her iki kanadını oluşturan Temsilciler Meclisi ve Senato'nun bu yönde karar almasını vekâlet sürecini başlatmanın şartları olarak aramaktadır. 2021 yılında Çek Cumhuriyeti Başkan'ı Miloš Zeman'ın hastaneye kaldırılması sonrası bu tartışma yaşanmış, Senato'nun ilgili Komisyon'u vekâlet hük-

⁶⁴ 1947 İtalya Anayasası m. 86/1, 1947 Tayvan Anayasası m. 49, 1968 Mauritius Anayasası m. 28/7, 1957 Malezya Anayasası m. 33/1, 1996 Güney Afrika Anayasası m. 90/1, 1990 Nambiya Anayasası m. 34/1, 1978 Sri Lanka Anayasası 37/1, 1964 Malta Anayasası m. 49 örnek olarak verilebilir.

⁶⁵ 1992 Slovakya Anayasası m. 105/1, 1949 Japon Emperyal Hanedan Yasası m. 16, 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası m. 66 örnek olarak gösterilebilir.

⁶⁶ 1976 Portekiz Anayasası m. 132/1, 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1, 2007 Montenegro Anayasası m. 99, 1997 Polonya Anayasası m. 131/1, 1963 Singapur Anayasası m. 22O1, 1949 Kosta Rika Anayasası m. 135/1, 1964 İsrail Devlet Başkanlığı Temel Yasası m. 2, 1960, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 36/2, 2011 Macaristan Anayasası m. 14/1, 1987 Suriname Anayasası m. 98/b, 1992 Moğolistan Anayasası m. 37/1, 2015 Dominik Cumhuriyeti Anayasası m. 129/1, 1998 Arnavutluk Anayasası m. 91/1, 1991 Kuzey Makedonya Anayasası m. 82/3 örnek olarak verilebilir.

⁶⁷ 1978 İspanya Anayasası sec. 59/1 ve 1814 Hollanda Anayasası m. 37/1 buna örnektir.

⁶⁸ 1831 Belçika Anayasası m. 93, 1974 İsveç Anayasası Bölüm 5 m. 4, 1868 Lüksemburg Anayasası, m. 6, 1978 İspanya Anayasası sec. 59/2 düzenlemeleri bu yöndedir.

⁶⁹ Bazı anayasal düzenlemelerde ise bu konuda açıklık yoktur. Örneğin 1920 Avusturya Anayasası m. 64 düzenlemesi böyledir. Literatürde ise bir görüşe göre, Başkan görev yapamayacak durumda olup olmadığını belirler, eğer kendisi belirleyemiyorsa bunu vekâletten sorumlu organ yerine getirecektir. Bkz: ÖHLINGER, Theo/ EBERHARD, Harald, Verfassungsrecht, 13. Auflage, Facultas, Wien, 2022, s. 224, parag. 480.

münün uygulanması yönünde görüş açıklamış, ancak Başkan'ın durumunun iyileşmesi sebebiyle tartışma sona ermiştir.⁷⁰ Benzer yönde, 2011 Macaristan Anayasası m. 14/2 hükmü de Başkan'ın geçici sebeple görev yapamayacak durumda olmasına meclisin karar vereceğini belirtmektedir.⁷¹

Devlet başkanının geçici olarak görev yapamaz hâlde olduğunun tespitinde yüksek yargı organlarına rol veren anayasal düzenlemeler de bulunmaktadır. Örneğin 1997 Polonya Anayasası m. 131/1 hükmü, Başkan'ın geçici olarak görev yapamaz hâlde olması ve bunu Meclis Başkanı'na bildirememesi durumunda, Meclis Başkanı'nın Anayasa Mahkemesi'ne bu konuda bildirimde bulunacağını ve Anayasa Mahkemesi'nin Başkan'ın görev yapmasına engel bir durumun olup olmadığını belirleyeceğini ifade etmektedir. 1992 Estonya Anayasası m. 83/1 hükmü, Başkan'ın geçici olarak görev yapamayacağı hâllerin tespitinde yasal düzenlemeye atıf yapmaktadır. Gerçekten 2001 tarihli Cumhurbaşkanının Görevlerini Düzenleyen Kurallar Hakkında Yasa'nın m. 5 hükmü Başkan'ın geçici ve m. 11 hükmü belirsiz bir süre iş göremez hâlde olmasını ayrıca düzenlemektedir.⁷²

b. Devlet Başkanının Görevinin Erken Sona Ermesi

Devlet başkanının görevinin erken sona ermesi durumunda yeni devlet başkanı tayin edilene dek vekâlet müessesinin işlemesi gereği ile

⁷⁰ OCHODKOVÁ, Kateřina, "Article 66 of the Czech Constitution: A Tool to Protect a President, or a Means of Removing a Political Opponent?", Czech Republic Human Rights Review, Vol. 12, 2021, s. 29-30.

⁷¹ 1831 Belçika Anayasası m. 93 hükmüne göre Kral'ın yönetemeyecek durumda olması hâlinde bakanlar bu konuyu tespit eder ve meclis naiplik ile ilgili karar alır. Bu konuda oldukça ilginç bir uygulama literatürde ifade edilmektedir. Öyle ki 1990 senesinde Kral Boudewijn I'in parlamentoda kabul edilen kürtaja ilgili bir yasayı onaylamayı reddetmesi üzerine Anayasa'nın m. 93 hükmü çerçevesinde Bakanlar Kurulu 3 Nisan 1990'da, Kral'ın da onayıyla, Kral'ın yönetemeyecek hâlde olduğuna karar vererek Yasa için gerekli onayı Anayasa'nın m. 90/2 hükmü çerçevesinde sağlamıştır. 5 Nisan 1990'da ise parlamento Kral'ın yönetmeye engel hâlinin ortadan kalktığına karar vermiştir. Bkz: SOUVERIJNS, Tim, "Chapter 2: Head of State, §1 Designation" Alen, André/ Haljan, David (Editors), Verrijdt, Willem (Co-editor) Constitutional Law in Belgium, Wolters Kluwer, 2020, s. 79, parag. 104.

⁷² Yasa hükmü için Bkz: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/512112013005/consolidate/current> (Erişim Tarihi: 05.12.2024). 1992 Moğolistan Anayasası m. 37/1-2 hükümleri Başkan'a vekâlet makamı olarak Meclis Başkanı'nı tespit ettikten sonra Anayasa'nın m. 37/3 hükmü de Meclis Başkanı'nın Başkanlık görevlerini yerine getirmesi usulünün yasayla düzenleneceğini belirtmektedir.

karşılaşılacaktır.⁷³ Bu ise ülke anayasalarında farklı durumlarda söz konusu olabilmektedir. Devlet başkanının ölmesi⁷⁴, istifası⁷⁵, görevden alınması⁷⁶ anayasal lafızlarda bu konuda en çok karşılaşılan sebeplerdir. Devlet başkanının istifası konusunda bazı anayasal düzenlemelerde ayrıntıların tespit edildiği görülmektedir. Örneğin, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/1/b hükmü, Başkan'ın istifasının yazılı olması, Temsilciler Meclisi'ne iletilmesi ve istifanın Temsilciler Meclisi Başkanı tarafından alınması gerektiğini ifade etmektedir.⁷⁷ 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/3 hükmüne göre ise istifa dilekçesinin Anayasa Mahkemesi Başkanı'na verilmesi gerekmektedir. Hükme göre ayrıca Meclis Başkanı durumdan haberdar edilir. 1991 Bulgaristan Anayasası m. 97/1/1 hükmü de istifanın Anayasa Mahkemesine sunulacağını kayıt altına almaktadır. Anayasa'nın m. 97/2 hükmü ise, istifanın Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilmesiyle, Başkan'ın yetki ve ayrıcalıklarının sona ereceğini belirtmektedir.

⁷³ HEUN, Werner, "Artikel 57", Dreier, Horst (Hrsg.) Grundgesetz Kommentar, Band: II Artikel 20-82, Mohr Siebeck, 2015, s. 482, parag 5; WIESER, Einführung in das Verfassungs- und Verwaltungsrecht, s. 109.

⁷⁴ 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1, 1814 Hollanda Anayasası m. 37/1/e, 1868 Lüksemburg Anayasası, m. 6, 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, 1966 Botswana Anayasası m. 35/1, 1831 Belçika Anayasası m. 92, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/1/a, 1922 Letonya Anayasası m. 52, 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1, 1949 Hindistan Anayasası m. 65/1, 1997 Polonya Anayasası m. 131/2/1, 36/2 2002 Timor-Leste Anayasası m. 82/1, 1987 Filipinler Anayasası m. 7 sec. 8/1, 1945 Endonezya Anayasası m. 8/1, 1992 Moğolistan Anayasası m. 37/2, 1991 Bulgaristan Anayasası m. 97/1/4, 1992 Gana Anayasası m. 60/6, 1991 Kuzey Makedonya Anayasası m. 82/1, 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/3.

⁷⁵ 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/1/b, 1922 Letonya Anayasası m. 52, 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1, 1949 Hindistan Anayasası m. 65/1, 1997 Polonya Anayasası m. 131/2/2, 2002 Timor-Leste Anayasası m. 82/1, 1987 Filipinler Anayasası m. 7 sec. 8/1, 1853 Arjantin Anayasası m. 88, 1945 Endonezya Anayasası m. 8/1, 1991 Hırvatistan Anayasası m. 97/3, 1991 Bulgaristan Anayasası m. 97/1/1, 1992 Gana Anayasası m. 60/6, 1991 Kuzey Makedonya Anayasası m. 82/1, 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1, 1966 Botswana Anayasası m. 35/1, 1992 Moğolistan Anayasası m. 37/2, 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası, m. 34/a.

⁷⁶ 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1, 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1, 1949 Hindistan Anayasası m. 65/1, 1997 Polonya Anayasası m. 131/2/5, 1987 Suriname Anayasası m. 98/1/a, 1922 Letonya Anayasası m. 52, 1987 Filipinler Anayasası m. 7 sec. 8/1, 1853 Arjantin Anayasası m. 88, 1960 Güney Kıbrıs Anayasası m. 44/1/c, 1945 Endonezya Anayasası m. 8/1, 1992 Gana Anayasası m. 60/6.

⁷⁷ Aynı şartların arandığı başka bir anayasal düzenleme için Bkz: 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası, m. 34/a.

Devlet başkanın sağlık sebebiyle devamlı surette artık görev yapamayacak durumda olduğunun tespitinde bazı anayasal düzenlemeler meclisi yetkilendirmektedir. Örneğin 1997 Polonya Anayasası m. 131/2/4 hükmü, Başkan'ın sağlık durumu sebebiyle devamlı surette artık görev yapamayacağına dair kararı Ulusal Meclis'in, üye sayısının en az üçte ikisinin çoğunluk oyuyla alacağını düzenlemektedir.⁷⁸ 1963 Singapur Anayasası m. 22L/3-7 hükümleri hem meclise hem Yüksek Mahkeme'ye rol veren bir sistem kurmaktadır. Anayasa'nın m. 22L/3 hükmü Başkan'ın bedensel veya ruhsal bir engel sebebiyle devamlı surette iş göremez hâle geldiğine dair karar alınması için meclise önerge sunulabileceğini, m. 22L/4 ise meclisin kararını düzenlemektedir. Ardından Baş Yargıç'ın da içinde olduğu en az beş Yüksek Mahkeme yargıcından oluşan bir Kurul konuyu inceleyip görüşünü meclise sunmakta ve meclis konu hakkında nihai kararını vermektedir. (m. 22L/5-7). Estonya'da ise, 2001 tarihli Cumhurbaşkanının Görevlerini Düzenleyen Kurallar Hakkında Yasa'nın m. 11/2 hükmüne göre de Başkan'ın sağlık sebebiyle belirsiz bir süre görev yapamayacak hâlde olduğunun tespitini Adalet Bakanı'nın talebi üzerine Yüksek Mahkeme karara bağlamaktadır.

2. Vekil Her Yetkiyi Kullanabilir Mi?: Sınırlamalar ve Türleri

İncelenmesi gereken bir diğer konu devlet başkanına vekâlet eden makamın devlet başkanının tüm yetkilerini kullanıp kullanamayacağı ya da burada belirli kısıtlamaların olup olmayacağıyla ilgilidir. İncelenen anayasal düzenlemelerin çoğunda genellikle bu konuda açık yetki sınırlandırmalarına rastlanmamıştır. Örneğin 1949 Federal Almanya Anayasası m. 57, açık bir sınırlama getirmemektedir. Nitekim literatürde vekilin devlet başkanına dair tüm yetkileri kullanabileceği ifade edilmektedir.⁷⁹

Bazı anayasal düzenlemeler vekilin vekâlet döneminde kullanamayacağı yetkileri açıkça belirtme yolunu seçmektedir. Örneğin 1992 Litvanya Anayasası m. 89/3 gereği devlet başkanına vekâlet döneminde

⁷⁸ 1974 İsveç Anayasası Bölüm 5 m. 6 hükmü, Devlet Başkanı'nın peş peşe altı ay görevini yapamaması ya da görevini ihmâl etmesi durumunda hükümetin meclisi bilgilendireceğini ve meclisin devlet başkanlığı makamının düşüp düşmediğine karar vereceğini belirtmektedir.

⁷⁹ BUTZER, Art 57 Vertretung, s. 1751, parag. 14. Benzer durum vekil için bir sınırlama konmayan 1960 Güney Kıbrıs Anayasası için de geçerlidir. Literatürde vekilin teorik olarak Başkan'a ait tüm yetkileri kullanabileceği ancak pratikte vekilin kendini sınırladığı ve yetkinin suistimali gibi görülebilecek durumlardan imtina ettiği belirtilmektedir. Bkz: EMILIANIDES, Achilles C., Constitutional Law in Cyprus, 2. Edition, Wolters Kluwer, 2019, s. 90, parag 157.

meclis başkanı meclisi feshedemez, meclisin onayı olmadan bakanları görevden getiremez ve görevden alamaz, bunların yanında meclis ise meclis başkanına güvensizlik oyu konusunu görüşemez. 1997 Polonya Anayasası m. 131/4'e göre, Başkan'a vekâlet eden kişi meclisi feshedemez.⁸⁰ 1991 Romanya Anayasası m. 98/2, devlet başkanına vekâlet eden vekil başkanın Anayasa'nın m. 88-90 hükümlerinde geçen yetkileri kullanamayacağını belirtmektedir. Anayasa'nın m. 88 hükmü Başkan'ın meclise mesaj yetkisini, m. 89 hükmü meclisin feshi yetkisini ve m. 90 hükmü ise referanduma sunma yetkisini düzenlemektedir.⁸¹

İlginç bir örnek Estonya'da görülmektedir. 1992 Estonya Anayasası m. 83/3 hükmüne göre, Başkan'a vekâlet eden Meclis Başkanı, Yüksek Mahkeme'nin onayını almaksızın yasaların ilanından imtina edemeyeceği gibi meclisin olağanüstü seçimlerine de karar veremez. Hüküm vekilin yetkilerini sınırlamakla beraber yüksek yargıya, sayılan yetkilerin kullanılmasında izin vermek yoluyla bir rol tanımaktadır.

⁸⁰ 1966 Botswana Anayasası m. 35/3 ve 36/3 hükümleri, Başkan Yardımcısı'nın görevden alınması ve meclisin feshi yetkilerini vekilin kullanamayacağını belirtmektedir. Keza 1980 Guyana Anayasası m. 96/2, meclisin feshi ve Kabine'nin tavsiyesi hariç Başkan tarafından yapılan bir atamayı geri alma yetkilerini vekilin kullanacağı yetkilerin dışında tutmuştur. 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1, Anayasa'nın m. 32/4 hükmündeki durum haricinde meclisin feshi, Anayasa'nın m. 38/2 ve m. 44/2 hükümlerinde yer alan hükümetin istifa etmesi ve referandum düzenlemelerini istisna kapsamına almıştır. Literatürde belirtildiğine göre 1986 yılındaki anayasa değişikliğinden beri hükümetin istifa etmesi ve referandum düzenlemesi istisnaları önemini yitirmiştir; zira, bu değişikliklerden sonra hükümetin istifasına artık izin verilmediği gibi devlet başkanının referanduma götürme yetkisi sembolik bir nitelik arz etmektedir. Bkz: **SPYROPOULOS**, Philippos C., **FORTSAKIS**, Theodore P., *Constitutional Law in Greece*, Wolters Kluwer, 3. Edition, 2017, parag. 186, s. 79.

⁸¹ 1958 Fransa Anayasası m. 7/4, maddede düzenlenen vekâlet döneminde Anayasa'nın m. 11 hükmündeki yasaların referanduma sunulması ve m. 12 hükmündeki meclisin feshini vekilin yetkileri dışında tutmuştur. Keza Anayasa'nın m. 7/son hükmü de hükümde belirtilen vekâlet döneminde, Anayasa'nın m. 49, m. 50 ve m. 89 hükümlerinin uygulanmayacağını belirtir. Anayasa'nın m. 49 hükmünde güven oyu ve güvensizlik oyu, Anayasa'nın m. 50 hükmünde hükümetin istifa etmesi ve Anayasa'nın m. 89 hükmünde anayasanın değiştirilmesinin düzenlendiği görülmektedir. Vekilin kullanamayacağı yetkiler bentler hâlinde sayılarak da belirtilebilir. Örneğin 1980 Cape Verde Anayasası m. 151, vekilin kullanamayacağı yetkilerin yer aldığı bentleri, Anayasa'nın m. 147/1/e, f, h, j, l, k ile Anayasa'nın m. 147/2/e, f, g, h bentleri şeklinde belirlemiştir. Bu düzenlemelere bakıldığında m. 147/1/e meclisin feshi, m. 147/1/f ulusa ve meclise mesaj yetkisi, m. 147/1/h referanduma götürme yetkisi, m. 147/1/j, l, k ve m. 147/2/e, f, g çeşitli atama yetkilerini ve m. 147/2/h olağanüstü hâl ilan etme yetkisini düzenlemektedir.

Monarşilerde tahta geçişle ilgili hükümlerin değiştirilmesi naiplik döneminde yasaklanabilir. Örneğin Birleşik Krallık'ta 1937 tarihli Naiplik Yasası m. 4/2 hükmüne göre, tahta geçiş sırasını değiştirecek bir yasal düzenlemeye naip onay veremez. Tarihi bir anayasal düzenleme olan 1889 Japonya Anayasası m. 75 düzenlemesi, naiplik döneminde anayasa değişikliği yapılamayacağını ve Emperyal Hanedan Yasası'nın değiştirilemeyeceğini hüküm altına almaktaydı.⁸²

3. Vekilin Yemini ve Vekile Dair Diğer Düzenlemeler

Anayasal düzenlemeler incelendiğinde bazı anayasalarda vekilin edeceği yeminden söz edildiği görülmektedir. Bunun yanında vekile dair kimi bazı ayrıntıların anayasal düzeyde düzenlendiği anlaşılmaktadır. 1814 Hollanda Anayasası m. 37/4 hükmüne göre, naip meclis önünde görevlerini sadakatle yapacağına ve anayasaya bağlı kalacağına dair yemin eder. 1868 Lüksemburg Anayasası m. 8 hükmünde ise Naip'in edeceği yemin metin hâlinde yer almaktadır. Buradaki yemin metni anayasal düzenlemede tespit edilmekle beraber kısa ve iki cümleden oluşmaktadır. Yemin metninin çok daha uzun olması ve anayasal düzenleme yerine yasal düzenlemede tespit edilmesi de mümkün olabilir. Örneğin Birleşik Krallık'ta 1937 tarihli Naiplik Yasası m. 4/1, Naip'in yemin edeceğini hüküm altına almakla beraber yemin metni Yasa'nın ek kısmında ayrıca belirlenmiştir. Vekilin yemin metni Anayasa'nın ek kısmında da tespit edilmiş olabilir.⁸³ Vekilin edeceği yemin ile devlet başkanının edeceği yeminin aynı metin olacağı da tespit edilebilir. Örneğin 1831 Belçika Anayasası m. 94/2 hükmü, Naip'in Anayasa'nın m. 91 hükmünde belirtilen yemini ettikten sonra göreve başlayacağını belirtmektedir. Anayasa'nın m. 91/2-3 hükümleri ise Kral'ın yemin etmesi konusunu düzenlemektedir.⁸⁴

Anayasal düzenlemelerde vekilin yemininin yanında vekilin hukuki statüsüne dair başka açıklamaların da yapıldığına rastlanabilmektedir. Örneğin 1949 Hindistan Anayasası m. 65/3, Başkan Yardımcısı'nın,

⁸² 1889 Japonya Anayasası için Bkz: https://www.constituteproject.org/constitution/Japan_1889 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

⁸³ Vekilin edeceği yeminin anayasanın ek kısmında gösterilmesi hakkında düzenlemeler, 1996 Güney Afrika Anayasası m. 90/3 hükmü ve 1963 Singapur Anayasası m. 22N/5 hükmünde de bulunmaktadır.

⁸⁴ 1978 Sri Lanka Anayasası m. 40/2, Anayasa'nın m. 32/2 düzenlemeleri hariç Başkan ile ilgili düzenlemelerin uygulanabilir olduğu müddetçe vekil Başkan hakkında da uygulanacağını belirtmektedir. Anayasa'nın m. 32/1 hükmü Başkan'ın yemini hakkında düzenleme içermektedir.

Başkan'a maddede düzenlenen vekâlet döneminde, Başkan'ın tüm yetki ve bağışıklıklarına, bununla beraber yasayla belirlenecek ücret, izin ve ayrıcalıklara da sahip olacağını düzenlemektedir.⁸⁵ 1991 Romanya Anayasası m. 99 vekil Başkan'ın, vekâlet döneminde anayasal düzenlemeleri ihlâl eden ağır suç işlemesi durumunda, Anayasa'nın m. 95 ve m. 98 hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Anayasa'nın m. 95 hükmünde Başkan'ın anayasal düzenlemeleri ihlâl eden ağır suç işlemesi durumunda görevden alınması konusu ve m. 97 hükmünde başkanlık makamının boşalması durumu düzenlenmektedir.⁸⁶

4. Vekilin Asıl Görevi İle İlgili Düzenlemeler

Devlet başkanına vekâlet eden makamın vekâlet süresince kendi asıl makamının durumuna dair de anayasal düzenlemelerinin bazılarının açıklamalar yaptığı anlaşılmaktadır. Örneğin 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1 hükmüne göre devlet başkanına vekâlet döneminde Meclis Başkanı, mecliste yetkilerini kullanamaz ve onun yerine de geçici olarak bir başkası vekâlet eder.⁸⁷ Keza 1992 Estonya Anayasası m. 83/2'ye göre Meclis Başkanı, devlet başkanına vekâlet ettiği dönemde meclis üyesi olarak yetkilerini kullanamaz. 1991 tarihli Kuzey Makedonya Anayasası m. 82/4 hükmüne göre Meclis Başkanı vekâlet döneminde meclis çalışmalarına katılabilir ancak oy hakkı bulunmaz. 1976 Portekiz Anayasası m. 132/2 hükmü de Meclis Başkanı'nın vekil Başkan olarak görev yaptığı dönemde meclis üyeliğinin otomatik olarak askıya alınacağını belirtmektedir. 1991 Kolombiya Anayasası m. 203'e göre Başkan Yardımcısı vekil Başkan olarak görev yaparken maddede sayılan usule uygun olarak belirlenen bir bakan onun yerine Başkan Yardımcılığı görevini geçici olarak yapar. Benzer yönde bir düzenleme 1972 Panama Anayasası m. 189/2 hükmünde de yer almaktadır. Monarşilerde de naip olarak görev yapacak kişinin önceki görevini icra edemeyeceğine dair düzenleme anayasada yer alabilir. Örneğin 2017 Tayland Anayasası Bölüm II sec. 18/3 hükmü, Danışma Meclisi

⁸⁵ Aynı hükme göre bir düzenleme yapıldıktan sonra Anayasa'nın ikinci ek kısmında belirlenen ücret, izin ve imtiyazlar uygulanır. 1976 Portekiz Anayasası m. 132/4 hükmü vekilin, Başkan'ın geçici olarak görev yapmadığı dönemde, başkanlık makamına ait olan imtiyazları kullanacağını ancak haklarının seçildiği makama ait haklar olacağını belirtmektedir.

⁸⁶ 1992 Gana Anayasası m. 60/14 hükmü de Başkan Yardımcısı'nın görevden alınmasında Anayasa'nın m. 69 hükmünün uygulanacağını belirtmektedir. Anayasa'nın m. 69 hükmü ise, Başkan'ın görevden alınmasını düzenlemektedir.

⁸⁷ Benzer yönde düzenleme 2011 Macaristan Anayasası m. 14/3'te de görülmektedir.

(Privy Council) Başkanı'nın sec. 18/1-2 hükümlerince naiplik görevi üstlenmesi durumunda, bu süreçte Danışma Meclisi başkanlığı görevine devam edemeyeceğini düzenlemektedir. Hükme göre bu durumda geçici olarak bir vekil Danışma Meclisi başkanı belirlenir.

III. TÜRK ANAYASA HUKUKUNDAKİ DURUM VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde Türk anayasalarında devlet başkanlığına vekâlet konusunun nasıl düzenlendiğine kısaca bakılacak, karşılaştırmalı hukuk verilerinin incelenmesi sonucu ulaşılan ara sonuçlar özetlenecek ve Türk hukuku için bazı öneriler getirilecektir.

A. Türk Anayasa Hukukundaki Düzenlemeler

1. 1924 Anayasası'nın M. 33 Hükmü

Osmanlı İmparatorluğunda tarihi süreçte padişaha vekâlet edilmesi çeşitli durumlarda uygulamada söz konusu olmuşsa da⁸⁸, 1876 tarihli Kanun-i Esasî'de devlet başkanlığına vekâletle ilgili hüküm bulunmamaktadır.⁸⁹ Devlet başkanlığına vekâlet ile ilgili ilk düzenlemeye 1924 Anayasası'nda rastlanmaktadır. 1924 Anayasası'nın m. 33 hükmüne göre Cumhurbaşkanı hastalık, memleket dışında seyahat gibi bir sebeple görev yapamaz veya vefat, istifa ya da başka bir sebeple cumhurbaşkanlığı makamı boşalırsa, Büyük Millet Meclisi (BMM) Başkanı vekil olarak Cumhurbaşkanı'nın görevini yerine getirir. 1924 Anayasası'nın yapılış sürecindeki meclis görüşmelerinde önemli detaylara ulaşmak mümkün görünmemektedir. Meclis zabıtlarına bakıldığında, Mersin Mebusu Niyazi Bey'in, Cumhurbaşkanı'nın vefat haricinde başka bir maddi veya manevi engel sebebiyle görevine devam edemeyeceğine meclisin karar vermesi durumunda, Cumhurbaşkanı'nın istifasının kabul olunacağına dair önerge sunduğu görülmektedir. Niyazi Bey bu önerisinin Peru Anayasası

⁸⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nda padişaha vekâlet ile ilgili durumlar şu dört başlık altında tasnif edilmiştir: a) padişah değişimleri esnasında vekâlet, b) padişahın yetki devri yapması, c) padişahın akli melekeleri veya yaş küçüklüğü sebebiyle görev yapamaması, d) padişahın bir sebeple payitahtta bulunamaması durumu. Bu başlıklar altında tarihsel süreçte vekâlet pratiklerine bakıldığında vekâlet görevini şehzadeler, veziriazamlar veya valide sultanların yerine getirdiği görülmektedir. Bu pratiklerin kısa bir anlatısı ve belirtilen tasnif için Bkz: TAŞ, Kenan Ziya, "Osmanlı Kamu Hukukunda Hükümdara Vekâlet", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2003, Sayı: 7, s. 71-77.

⁸⁹ Oysa 19. yüzyıl anayasalarında bu yönde düzenlemelere rastlamak mümkündür. Örneğin yukarıda da daha önce işaret edildiği gibi 1850 Prusya Anayasası m. 56-58 hükümleri naiplik konusunu düzenlemektedir.

ve kısmen Lehistan Anayasası'nda yer aldığını belirtmiştir. Ancak bu önerinin kabul edilmediği görülmektedir.⁹⁰ Diğer bir değişiklik önergesi ise Kütahya Mebusu Recep Bey tarafından sunulmuştur. Kabul edilen bu değişiklik önergesi ile encümen tasarısında "seyahat" olarak belirlenen vekâlet sebebi "memleket haricinde seyahat" şeklinde değiştirilmiş ve encümen metninde yer alan "inkıza'yı müddet"⁹¹ ifadesi kaldırılmıştır.⁹²

Niyazi Bey'in örnek gösterdiği anayasal düzenleme 1920 Peru Anayasası olmalıdır.⁹³ 1920 Peru Anayasası'nın m. 115 hükmü gerçekten Niyazi Bey'in önergesindeki gibi, Kongre'nin Başkan'ın devamlı fiziksel ya da mental engel sebebiyle görev yapamayacağına usulüne uygun olarak karar vermesi durumunda başkanlık makamının boşalacağını düzenlemektedir. Keza Başkan'ın istifası da makamın boşalma sebeplerinden biridir.⁹⁴ Ancak bu iki sebep önergedeki gibi birlikte formüle edilmemiştir. Bahsedilen diğer anayasal düzenleme ise 1921 Polonya Anayasası olmalıdır.⁹⁵ 1921 Polonya Anayasası m. 42 hükmüne göre, eğer Başkan üç ay süre zarfında görevini icra edemezse Meclis Başkanı'nın talebiyle Meclis, başkanlık makamının boşaldığına karar verebilir. Hüküm ayrıca bu kararın yeter sayılarını da düzenlemiştir.⁹⁶ Literatürde, 1924 Anayasası'nın metninde yer alan cumhurbaşkanının "başka bir sebeple" makamının boşalması durumunda başka nedenlerin ne olduğu ve buna kimin karar vereceği sorularına karşı suskun kalması karşısında, bu önergeye dikkat çekilmiştir.⁹⁷

⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: II, C: 8, 24. İçtima, 30 Mart 1924, s. 114-115.

⁹¹ İnkıza, "tamam olma, nihayet bulma, bitme, sona erme" anlamlarına gelmektedir. Bkz: **DEVELLİOĞLU**, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 525. "İnkıza'yı müddet" ifadesinden cumhurbaşkanının görevinin süre bitimi sebebiyle sona ermesinin anlaşılması gerekir.

⁹² TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: II, C: 8, 24. İçtima, 30 Mart 1924, s. 115.

⁹³ Peru'nun anayasal metinlerinin gelişimi için Bkz: <https://www.constituteproject.org/countries/Americas/Peru> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

⁹⁴ 1920 Peru Anayasası'nın İngilizce çevirisi için Bkz: Constitution of the Republic Peru, (Çeviren: James, H.G.) The Southwestern Political Science Quarterly, Vol. 2, No. 1 (June 1921), ss. 106-124.

⁹⁵ Polonya'nın anayasal metinlerinin gelişimi için Bkz: <https://constituteproject.org/countries/Europe/Poland> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

⁹⁶ 1921 Polonya Anayasası'nın resmi İngilizce çevirisi için Bkz: Constitution of the Republic of Poland, Current History (1916-1940), Vol. 14, No. 2 (May, 1921), ss. 358-367.

⁹⁷ **ARSEL**, İlhan, Türk Anayasa Hukuku'nun Umumî Esasları, C. 1, Ankara: Mars Matbaası, 1965, s. 356.

2. 1961 Anayasası'nın M. 100 Hükümü

1961 Anayasası'nın yapılışına esas olan Ön Tasarı ve SBF Tasarısı metinlerine⁹⁸ bakıldığında, Ön Tasarı'nın m. 103 hükmüne göre, cumhurbaşkanının hastalık veya memleket dışı yolculuk gibi geçici bir sebeple görev yapamaması ve Anayasa Mahkemesi'ne verilmek, ölüm, çekilme ya da başka sebeple makamının boşalması durumlarında, Cumhurbaşkanı göreve dönünceye ya da yenisi seçilene kadar, Cumhuriyet Senatosu Başkanı vekil olur ve vekâlet süresince Senato'ya başkanlık edemez. Hüküm ayrıca vekâlet süresince vekilin meclisi feshedemeyeceğini de kayıt altına almıştır. SBF Tasarısı m. 57/2 hükmü ise bu ayrıntılardan yoksun olup 1924 Anayasası hükmünü tekrarlar görünmektedir.⁹⁹ Temsilciler Meclisi Anayasa Komitesi Tasarısı m. 99 hükmünün Ön Tasarı m. 103 hükmüne benzediği anlaşılmaktadır. Ancak vekil olarak tayin edilen Cumhuriyet Senatosu Başkanı'nın vekâlet süresince Cumhuriyet Senatosu'na başkanlık edemeyeceği ve Cumhurbaşkanı'na verilen meclisi feshetme yetkisini kullanamayacağına dair kayıtlar yer almamaktadır.¹⁰⁰ Konu hakkında hem Temsilciler Meclisi'ndeki görüşmelerde¹⁰¹ hem de Milli Birlik Komitesi'nin görüşmelerinde¹⁰² herhangi bir tartışma yaşanmadığı, maddelerin olduğu gibi kabul edildiği görülmektedir.

1961 Anayasası'nın m. 100 düzenlemesi olarak kabul edilen vekâlet düzenlemesi, 1924 Anayasası'nın m. 33 hükmüne büyük oranda benzerdir. Vekâlet sebepleri geçici görevden ayrılma ve makamın boşalması şeklinde daha net ifade edilmiş, geçici görevden ayrılma da Cumhurbaşkanı'nın görevine dönmesine kadar ve makamın boşalmasında yeni Cumhurbaşkanı seçilene kadar vekâletin süreceği açıklanmıştır.

Literatürde 1961 Anayasası'nın da devlet başkanının görev yapamayacak kadar hasta olması durumunda ne yapılacağını düzenlemediği,

⁹⁸ 1961 Anayasası'nın yapılış sürecinde İstanbul Üniversitesi İlim Heyeti tarafından hazırlanan ve Ön Tasarı olarak anılan metin, Temsilciler Meclisi'nde komisyonda esas alınmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü tarafından hazırlanan Gerekçeli Tasarı ise komisyon tarafından yardımcı metin olarak kullanılmıştır. Bkz: **AL-DİKAÇTI**, Orhan, Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 158.

⁹⁹ Her iki metindeki vekâletle ilgili düzenlemeler için Bkz: **AYBAY**, Rona, Karşılaştırmalı 1961 Anayasası: Metin Kitabı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963, s. 172.

¹⁰⁰ Temsilciler Meclisi Anayasa Komitesi Tasarısı'nda vekâletle ilgili düzenlemeler için Bkz: **AYBAY**, Karşılaştırmalı 1961 Anayasası: Metin Kitabı, s. 172.

¹⁰¹ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 4, 59. Birleşim, 03.05.1961, s. 575.

¹⁰² MBK Genel Kurul Toplantısı, C. 6, 84. Birleşim, 14.05.1961, s. 14.

bu eksikliğin giderilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁰³ Gerçekten 1924 Anayasası m. 33 hükmü gibi 1961 Anayasası m. 100 hükmü de devlet başkanının görev yapamayacak durumda olması hâlinde buna kimin karar vereceğine dair belirleme içermez. Literatürde bir görüşe göre böyle durumlarda meseleyi Anayasa Mahkemesi'nin çözmesi yönünde düzenleme yapılması daha isabetli olacaktır.¹⁰⁴ 1966 senesinde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in sağlık durumunun görevini yapamayacak duruma gelmesi üzerine TBMM, Başbakanlığın yazısı ve müşterek sağlık kurulu¹⁰⁵ raporunu dikkate almış, cumhurbaşkanlığı makamının boşaldığına ve yeniden seçime gidilmesine karar vermiştir. Kararda herhangi bir anayasal tartışma bulunmadığı görülmektedir.¹⁰⁶

3. 1982 Anayasası'nın İlk Metninde M. 106 Hükmü

1982 Anayasası'nın ilk metninde m. 106'da yer alan hüküm, 1961 Anayasası'nın m. 100 düzenlemesiyle neredeyse birebir aynı görünmektedir. Sadece vekâlet makamı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanı olarak gösterilmiş ve cümle sonunda vekilin Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanacağı belirtilmiştir. Konu hakkında Danışma Meclisi'ndeki görüşmelere bakıldığında, yine Cumhurbaşkanı'nın sürekli hastalık sebebiyle görev yapamaması durumuyla ilgili bir tartışma yaşandığı görülmektedir. Bahtiyar Uzunoğlu'nun verdiği önergede, maddeye "sürekli hastalık sebebiyle görevini yapmasının imkânsız olması" ifadesi eklenmesi söz konusudur. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Orhan Aldıkaçtı, önergeye doğrudan karşı çıkmasa da cevaben açıklamasında, karşılaştırmalı anayasalarda bu yönde hüküm olmadığını, uygulamada Cumhurbaşkanı'na en yakın olan Başbakan'ın uygun tıbbi rapor alarak konuyu çözüme kavuşturduğunu, daha önceki uygulamanın da böyle olduğunu, anayasaya bu yönde hüküm eklenebileceğini, bunun fiili

¹⁰³ **ALDIKAÇTI**, Orhan, Modern Demokrasilerde ve Türkiye'de Devlet Başkanlığı, İstanbul, 1960, s. 217-218.

¹⁰⁴ **KERSE**, Türkiyede 1961 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanı, s. 59; **ARSEL**, İlhan, Türk Anayasa Hukuku'nun Umumi Esasları, C. 1, Ankara: Mars Matbaası, 1965, s. 356.

¹⁰⁵ Sunulan rapordan anlaşıldığı kadarıyla müşterek kurul, Cemal Gürsel'e Türkiye'de ilk konsültasyonu yapan sağlık kurulu üyelerine ek olarak Gülhane Askeri Tıp Akademisi profesörlerinin tamamı ve Ankara Hastanesi Sağlık Kurulu üyelerinden oluşmaktadır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, C. 5, 5. Birleşim, 28.03.1966, s. 33.

¹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 5, 5. Birleşim, 28.03.1966, s. 32-34; **GÖZÜBÜYÜK**, Şeref, Anayasa Hukuku, 2. Bası, S Yayınları, Ankara, 1989, s. 216.

durumu hukukileştirmek olacağını belirtmiştir.¹⁰⁷ Neticede önerge kabul edilmemiştir. Bununla beraber önergede de sürekli hastalık durumunun tespitine dair açıklık yer almaz. Önerge sahibi Uzunoğlu bu durumun tıbbi raporla belirleneceğinden hareketle ayrıca önergede belirtmediğini ifade etmiştir.¹⁰⁸ Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tutanaklarında ise konu hakkında herhangi bir tartışma yer almamaktadır.¹⁰⁹ Literatürde, Cumhurbaşkanı'nın sağlık sebebiyle görevini yapamayacak durumda olması durumunda, TBMM'nin nitelikli bir çoğunlukla karar alarak istifasını kabul etmesi yönünde bir düzenleme yapılması önerilmiştir.¹¹⁰

4. 2017 Değişiklikleri Sonrasındaki Durum

2017 senesinde gerçekleştirilen kapsamlı anayasa değişikliği¹¹¹ sonrasında, cumhurbaşkanına vekâlet kurumunda da önemli farklılaşmalar yaşandığı anlaşılmaktadır. 1982 Anayasası'nın m. 106/2 hükmüne göre,

¹⁰⁷ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, C. 9, 141. Birleşim, 02.09.1982, s. 411. Orhan Aldıkaçtı'nın diğer anayasalarda bu yönde düzenleme olmadığı yönündeki ifadesi yukarıda karşılaştırmalı hukuk kısmında da belirtildiği gibi gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Bununla beraber Aldıkaçtı'nın kendisi, yukarıda alıntılandığı üzere 1961 Anayasası'ndaki bu düzenleme eksikliğini eleştirmişti. Burada ise uygulamanın konuyu çözdüğünü savunduğu görülmektedir. Kanaatimizce konunun uygulamaya bırakılması isabetli değildir. 1982 Anayasası'nda vekâlet oldukça önemli bir konu olup Cumhurbaşkanlığı makamının sürekliliğini temin eder. Bkz: **SEZER**, Abdullah, "Devlet İşlerinin Sürekliliği" İlkesi Ekseninde 1982 Anayasal Kurumlarının Analizi", Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl. 2007, Sayı. 2, s. 268 vd.

¹⁰⁸ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, C. 9, 141. Birleşim, 02.09.1982, s. 411-412.

¹⁰⁹ Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, C. 7, 118. Birleşim, 18.10.1982, s. 379.

¹¹⁰ **İZGİ/ GÖREN**, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, s. 999.

¹¹¹ 21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Yasa, 16.04.2017 tarihinde gerçekleştirilen halkoylamasında kabul edilmiştir. 27.04.2017 tarih ve 663 sayılı Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kararıyla halkoylamasının sonucu tespit ve ilan edilmiş, bu YSK kararı 27.04.2017 tarih ve 30050 sayılı mükerrer Resmî Gazete (RG)'de yayımlanmıştır.

cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması söz konusu olursa¹¹², yeni Cumhurbaşkanı seçilene dek Cumhurbaşkanı Yardımcısı¹¹³ vekâlet görevini yerine getirir ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.¹¹⁴ Keza 1982 Anayasası m. 106/3 hükmüne göre, Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi geçici olarak görevinden ayrılması gerektiğinde, yine Cumhurbaşkanı Yardımcısı vekâlet görevini yerine getirecek ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanacaktır. Böylelikle yeni düzenlemede anayasal tercihin vekâlet makamı olarak Meclis Başkanı'nı değil Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nı belirlediği görülmektedir.¹¹⁵ Bununla beraber Anayasa'nın m. 106/1 hükmü, birden fazla Cumhurbaşkanı Yardımcısı belirlenmesini de mümkün kılmıştır. Bu durumda hangi Cumhurbaşkanı Yardımcısının vekâlet görevini üstleneceği ile ilgili anayasal düzenlemede bir açıklık yer almamaktadır. Bu konuda 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (CBK)¹¹⁶ m. 18/1 gereğince, cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir sebeple boşalması söz konusuysa yenisi seçilene dek en yaşlı Cumhurbaşkanı Yardımcısı vekil olarak görev yapacaktır. Aynı hükmün ikinci fıkrasına göre ise, Cumhurbaşkanı'nın geçici olarak görev yapamaması hâlinde ise Cumhurbaşkanı'nın görevlendireceği Cumhurbaşkanı Yardımcısı vekâlet görevini yerine getirecektir.

B. Karşılaştırmalı Hukuk Verilerinden Çıkan Sonuçlar Kapsamında Öneriler

Burada öncelikle çalışmanın ana konusunu oluşturan karşılaştırmalı hukuk incelemelerinden çıkan sonuçlar özetenecek, Türk hukukunda açıklanan durum çerçevesinde sorun olarak beliren hususlar tespit

¹¹² Anayasa'nın m. 106/2 hükmüne göre bu durumda 45 gün içinde seçime gidilir. Bu sebeple makamın boşalması durumunda, yeni seçimlere dek vekilin görevde kaldığı ABD'ye nazaran Türkiye'de vekilin görev süresinin bu durumda daha kısa olduğu belirtilmiştir. Bkz: DOĞAN, Bayram/ ERDOĞAN, Zahide, "Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar", Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NEÜHFD), C. 4, S. 1, Yıl. 2021, s. 7.

¹¹³ 2017 tarihli anayasa değişiklikleri ile daha önce Türk anayasa hukuku sisteminde yer almayan cumhurbaşkanlığı yardımcılığı makamı getirilmiştir. Bkz: GÖREN, Anayasa Hukuku, s. 270.

¹¹⁴ Anayasa'da açık bir yasak öngörülmediğinden vekilin tüm yetkileri kullanabileceği ifade edilmiştir. Bkz: ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, 16. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 298.

¹¹⁵ ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 17. Basım, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 319.

¹¹⁶ R.G. Tarih: 10.07.2018 ve R.G. Sayı: 30474.

edilecek ve karşılaştırmalı hukuk verilerinden özetlenen sonuçlar ışığında öneriler belirtilecektir.

1. Karşılaştırmalı Hukuk Verilerinden Çıkan Sonuçların Özetlenmesi

Devlet başkanına vekâlet ile ilgili yukarıdaki incelemede, öncelikle vekâlet makamını üstlenecek makama bakıldığında, kurul hâlinde vekâlet, bireysel vekâlet ya da bunların beraber kullanıldığı örnekler görülmektedir. İncelenen ülkeler içinde en çok tercih edilen örneğin bireysel vekâlet olduğu görülmektedir. Bireysel vekâlet içerisinde ise en yaygın olarak meclis başkanı, vekâlet makamı olarak gözlemlenmiştir. Bunun yanında ülkelerin birçoğunda kademeli vekâlet usulü de anayasal düzenlemelerde yer almaktadır.¹¹⁷

Vekâlet sebepleri incelendiğinde ülkelerde devlet başkanının bir engel ile karşılaşması ve görev yapamaması durumunda vekâlet gündeme gelecektir. Bu anlamda devlet başkanının ülkede bulunmaması, hastalığı veya izin/tatilde bulunması gibi sebepler anayasal düzenlemelerde en çok yer alan düzenlemelerdir.¹¹⁸ Bunların tüketici şekilde sayılmasının güçlüğü karşısında yine karşılaştırmalı hukuk örneklerinde de görüldüğü gibi “ve benzeri durumlar” kullanımı ile genişletici ifade tarzı tercih edilebilmektedir.¹¹⁹ Devlet başkanlığı makamının boşalması veya devlet başkanının görevinin erken sona ermesi de vekâlet sebebi olabilmektedir. Anayasal lafızlarda bu anlamda en çok ölüm, istifa ve görevden alınma sebepleri ile karşılaşmıştır.¹²⁰

Bir dizi ülkede vekilin kullanamayacağı yetkiler anayasal düzenlemelerde yer almaktadır. Meclisin feshedilememesi, bakanların görevden alınamaması, referanduma götürme yetkisinin kullanılamaması¹²¹ gibi çe-

¹¹⁷ Bu konular karşılaştırmalı hukuk verilerine ilişkin analize dair kısmın başında etraflıca incelenmişti.

¹¹⁸ Devlet başkanının ülkede bulunmaması hakkında örneğin 1813 Norveç Anayasası m. 41, hastalık hâli için örneğin 1992 Litvanya Anayasası m. 89/1-2, izin/tatil hâli için örneğin 1964 Malta Anayasası m. 49.

¹¹⁹ Örnek olarak 1947 İtalya Anayasası m. 86/1 hükmü verilebilir.

¹²⁰ Devlet başkanının vefatı hakkında örnek olarak 1937 İrlanda Anayasası m. 14/1 hükmü, istifası hakkında örnek olarak 1975 Yunanistan Anayasası m. 34/1 hükmü, görevden alınması hakkında örnek olarak 1853 Arjantin Anayasası m. 88 verilebilir.

¹²¹ Meclisin feshedilememesi hakkında örnek olarak 1997 Polonya Anayasası m. 131/4 hükmü, bakanların görevden alınamaması hakkında örnek olarak 1992 Litvanya

şitli sınırlamalar burada yer alırken incelenen örneklerde en sık karşılaşılan yasak alan meclisin feshedilememesi olmuştur. Bununla beraber bazı anayasal düzenlemelerde vekilin yemin etmesi, vekilin asıl görevi ile ilgili ve vekilin hukuki statüsüne dair de çeşitli düzenlemeler¹²² yer almaktadır.

2. Türk Hukuku İçin Önerilerin Sunulması

Türk hukukunda vekâlet makamı olarak 2017 yılına dek meclis başkanı, 2017 yılından sonra ise cumhurbaşkanı yardımcısının belirlendiği görülmektedir. Her ikisi de bireysel vekâlettir. Bununla beraber 2017 yılından sonra tesis edilen cumhurbaşkanı yardımcılığı, cumhurbaşkanı gibi doğrudan halk tarafından seçilmemekte, cumhurbaşkanı tarafından serbestçe tayin edilmektedir. Anayasal düzenlemede vekilin yetkileri için bir sınırlama da öngörülmediği için bu durum haklı olarak eleştirilmektedir.¹²³ Bu anlamda cumhurbaşkanı yardımcısı eğer vekâlet makamı olarak seçilecekse, cumhurbaşkanıyla birlikte halk tarafından seçilerek göreve gelmesi gerektiği de belirtilmiştir.¹²⁴ Kanaatimizce de isabetli olan budur. Bunun yanında anayasal düzenlemede kademeli usul tercih edilmeli, cumhurbaşkanına vekâlet edecek makamın da görev yapamaması hâlinde ne yapılacağı açıklanmalıdır.

1982 Anayasası'nda, gerek devlet başkanının geçici görev yapamaması (m. 106/3) gerek devlet başkanlığı makamının boşalması (m. 106/2) hâllerinde tüketici bir sayma yolu yerine "diğer hâlleri" de işaret eder biçimde lafzın kurulması isabetlidir. Ancak cumhurbaşkanının görev yapamayacak durumda olduğunun tespitinde anayasal düzenlemede anayasa mahkemesine veya meclise yetki tanıyan açık bir düzenleme kanaatimizce daha doğru olacaktır.¹²⁵

Anayasası m. 89/3 hükmü ve referanduma götürme yetkisinin kullanılamaması hakkında örnek olarak 1991 Romanya Anayasası m. 98/2 hükmü gösterilebilir.

¹²² Vekilin yemini hakkında örnek olarak 1814 Hollanda Anayasası m. 37/4 hükmü, vekilin hukuki durumuna dair örnek olarak 1949 Hindistan Anayasası m. 65/3 hükmü, vekilin asıl görevi hakkında örnek olarak 1992 Estonya Anayasası m. 83/2 hükmü gösterilebilir.

¹²³ **TANÖR/ YÜZBAŞIOĞLU**, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, s. 357; **ÖZBUDUN**, Türk Anayasa Hukuku, s. 319.

¹²⁴ **GÖZLER**, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018, s. 780.

¹²⁵ Cumhurbaşkanlığı makamının sürekli boşalması durumunda, birden fazla cumhurbaşkanı yardımcısı olduğunda hangisinin vekâlet edeceğinin anayasada açık olması karşısında düzenleme yapılması gerekliliği hakkında Bkz: **ANAYURT/ EKİNCİ**, Başkan Yardımcılığı, s. 497.

Türk hukukunda devlet başkanına vekâlet edecek makamın yetkileri açısından belirlenmiş yasak alan söz konusu değildir. Oysa karşılaştırmalı hukuk örneklerinden çıkan sonuca da koşturarak kanaatimizce devlet başkanına vekâlet edecek makamın meclisi feshedememesi gerekir.¹²⁶ Gerçekten 1982 Anayasası m. 116/2 hükmünde belirtildiği gibi cumhurbaşkanı seçimlerin yenilenmesi kararı verdiğinde meclis ve cumhurbaşkanlığı birlikte yeni seçime gitmektedir.¹²⁷

Bunun yanında 1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanı'nın yemini m. 103 hükmünde düzenlenir. Cumhurbaşkanı yardımcısı ise m. 81 hükmüne göre yemin ederler (m. 106/4). Anayasa'nın m. 81 hükmünde ise milletvekillerinin yemini yer almaktadır. Bu anlamda vekâlet sebepleri yerine geldiğinde cumhurbaşkanına vekâlet edecek olan cumhurbaşkanı yardımcısının vekâlet görevi öncesi ayrı bir yemin etmesi kanaatimizce anayasal düzenleme konusu olabilir.

SONUÇ

Devlet başkanlığı makamına vekâlet konusu bu çalışmada karşılaştırmalı hukuk açısından detaylı bir biçimde incelenmiştir. Öncelikle devlet başkanlığına vekâlet kavramı açıklanmıştır. Kavramın açıklanmasıyla beraber konu hakkında kullanılan terminoloji tespit edilmiştir. Monarşi ve cumhuriyetlerde devlet başkanlığına vekâlet kavramının farkına işaret edilmiş ve ayrıca farklı hükümet sistemlerinde devlet başkanlığına vekâlet kavramının ne anlam ifade edeceği üzerinde durulmuştur.

Bunlardan sonra ise karşılaştırmalı hukuk verilerinin analizi yapılmıştır. Bu anlamda öncelikle yöntem olarak tercih edilen usul açıklanarak çalışmanın sınırları gösterilmiştir. Economist'in bu çalışmanın kaleme alındığı tarih itibarıyla son yayınlanan raporunda belirlenen demokratik 74 ülke esas alınarak bu ülkeler üzerinde araştırma yapılmıştır. Öncelikle devlet başkanlığına vekâlet edecek makam konusunda ülke anayasalarında belirlemeler açıklanmıştır. Ülkelerin büyük çoğunluğunda bireysel vekâlet tercih edilmektedir. Sınırlı sayıda ülkede kurul hâlinde vekâlet ile hem bireysel hem kurul hâlinde vekâletin çeşitli olasılıklar dahilinde beraber kullanılmasına rastlanmaktadır. Bireysel vekâlet içerisinde meclis

¹²⁶ Cumhurbaşkanı yardımcısının vekâlet döneminde hangi yetkileri kullanamayacağına açıkça belirlenmesinin daha isabetli olabileceği literatürde belirtilmiştir. Bkz: EREN, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 905.

¹²⁷ Bu düzenleme 2017 sonrası sistemin eleştirilen özelliklerinden biridir. Bkz: GÖZLER, Kemal, Elveda Anayasa: 16 Nisan 2017'de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, Mart 2017, s. 58.

başkanı, başkan yardımcısı, başbakan ve monarşilerde naiplik ile karşılaşılmaktadır. Pek çok ülkede vekâlet konusunda kademeli bir usul öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Vekâlet edecek makamın görev yapamaması durumunda kimin vekâlet görevini üstleneceği açıklanmaktadır.

Anayasalarda vekâlet sebepleri de yer almaktadır. Bu anlamda devlet başkanının bir engel ile karşılaşması sebebiyle görevini yapamaması durumu hakkında çoğunlukla hastalık, yurtdışında olma, izin/tatilde bulunma gibi çeşitli sebepler düzenlenmektedir. Bunun yanında devlet başkanlığı makamının boşalması, özellikle ölüm, istifa ve görevden alınma hâlleri de anayasal düzenlemelerde vekâlet sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet başkanının görev yapamayacak durumda olduğunun tespitinde yüksek yargı organlarına ya da meclislere yetki tanıyan anayasal örnekler bulunduğu görülmektedir. Devlet başkanlığına vekâlet edecek makamın kullanamayacağı çeşitli yetkiler anayasalarda yer alabilmektedir. Bu anlamda en sık karşılaşılan yasak alan meclisin feshi olarak görülmüştür. Yine anayasal düzenlemelerde vekilin yemini, vekilin asıl görevi ve vekilin hukuki durumu hakkında açıklamalar yapıldığı da gözlemlenmektedir.

Türk hukukunda 1924 Anayasası'ndan itibaren anayasal düzenlemelerde devlet başkanına vekâlet hususu düzenlenmektedir. 2017 anayasa değişikliklerine dek vekâlet makamı meclis başkanı iken 2017 değişiklikleri sonrasında bu cumhurbaşkanı yardımcısı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonunda karşılaştırmalı hukuk özelinde yapılan incelemeden çıkan sonuçlar kısaca özetlendikten sonra Türk hukukundaki düzenleme hakkında çeşitli öneriler sunulmuştur.

KAYNAKÇA

AKYILMAZ, Bahtiyar/ **SEZGİNER**, Murat/ **KAYA**, Cemil, Türk İdare Hukuku, 17. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.

ALBERT, Richard, "The Constitutional Politics of Presidential Succession", Hofstra Law Review, Vol. 39, Issue. 3, Article 2, ss. 497-576.

ALDER, John, General Principles of Constitutional and Administrative Law, 4. Edition, Palgrave Macmillan, 2002.

ALDIKAÇTI, Orhan, Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.

ALDIKAÇTI, Orhan, Modern Demokrasilerde ve Türkiye’de Devlet Başkanlığı, İstanbul, 1960.

ANAYURT, Ömer, Anayasa Hukuku: Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar), 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.

ANAYURT, Ömer/ **EKİNCİ**, Ahmet, "Tek Başlı Yürütme Esasına Dayalı Hükümet Sistemlerinde Başkan Yardımcılığı Ve 2017 Anayasa Değişikliği İle Getirilen Sistemde Cumhurbaşkanı Yardımcılığı Kurumu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", Prof. Dr. Zafer Gören Armağanı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, ss. 441-500. (*Başkan Yardımcılığı*).

ARSEL, İlhan, Türk Anayasa Hukuku’nun Umumî Esasları, C. 1, Ankara: Mars Matbaası, 1965.

ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, 16. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.

AYBAY, Rona, Karşılaştırmalı 1961 Anayasası: Metin Kitabı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963.

BADURA, Peter, Staatsrecht, 7. Auflage, C.H. Beck, 2018.

BARNETT, Hilaire, *Constitutional & Administrative Law*, 10. Edition, Routledge, 2013.

BATUM, Süheyl/ **YILMAZ**, Didem/ **KÖYBAŞI**, Serkan, *Anayasa Hukuku: Temel Kavramlar ve Genel Esaslar*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021.

BUTZER, Hermann, “Art 57 Vertretung”, Schmidt-Bleibtreu, Bruno/ Klein, Franz/ Hofmann, Hans/ Hans-Günter, Henneke (Hrsg.) *GG Kommentar zum Grundgesetz*, 15. Bası, Köln: Carl Heymanns Verlag, 2022, ss. 1746-1755.

CAHILLANE, Laura/ **CONAILL**, Seán Ó, *Constitutional Law In Ireland*, 2. Edition, Wolters Kluwer, 2020.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 7. Bası, Aydın Kitabevi, Ankara, 1986.

DOĞAN, Bayram/ **ERDOĞAN**, Zahide, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NEÜHFD), C. 4, S. 1, Yıl. 2021, ss. 1-27.

DÖNER, Ayhan, *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2023.

EMILIANIDES, Achilles C., *Constitutional Law in Cyprus*, 2. Edition, Wolters Kluwer, 2019.

EREN, Abdurrahman, *Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar Türk Anayasa Hukuku*, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.

FEERICK, John D., *From Failing Hands: The Story of Presidential Succession*, Fordham University Press, New York, 1965.

FINK, Udo, “Art. 57”, v. Mangoldt, Hermann / Klein, Friedrich/ Starck, Christian/ Huber, Peter M./ Voßkuhle, Andreas (Hrsg.)

Grundgesetz Kommentar, Band: 2, 7. Auflage, München: CH Beck, 2018, ss. 1495-1502.

GIOVANNI, Biaggini, BV Kommentar: Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, Zürich: Orell Füßli Verlag, 2017.

GÖREN, Zafer, Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018.

GÖZLER, Kemal, Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016.

GÖZLER, Kemal, Elveda Anayasa: 16 Nisan 2017’de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, Mart 2017.

GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Anayasa Hukuku, 2. Bası, S Yayınları, Ankara, 1989.

GRABENWARTER, Christoph/ **FRANK**, Stefan Leo, B-VG: Bundes-Verfassungsgesetz und Grundrechte, MANZ Verlag, Wien, 2020.

HEUN, Werner, “Artikel 57”, Dreier, Horst (Hrsg.) Grundgesetz Kommentar, Band: II Artikel 20-82, Mohr Siebeck, 2015, ss. 1480-1485.

İZGİ, Ömer/ **GÖREN**, Zafer, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, C. II: Madde 79-177, TBMM Basımevi, Ankara, 2002.

KABOĞLU, İbrahim Ö., Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), 13. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018.

KERSE, Ahmet, Türkiyede 1961 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanı, Doktora Tezi, Sümer Matbaası, İstanbul, 1973.

KUBALI, Hüseyin Nail, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, İstanbul, 1965.

KUN, Roman, “Art. 57”, Dürig, Günter/ Herzog, Roman/ Scholz, Rupert (Hrsg.) Grundgesetz-Kommentar Werkstand: 104. EL April 2024, Beck-Online Die Datenbank, <https://beck-online.beck.de/Home> (Erişim Tarihi: 05.12.2024),

LEIBHOLZ, Gerhard, Das Wesen der Repräsentation und der Gestaltwandel der Demokratie im 20. Jahrhundert, 3. Baskı, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1966.

MEIERTÖNS, Heiko, **EHRHARDT**, Felix C., “Der Präsident des Bundesrates als Vertreter des Bundespräsidenten”, JURA, Band: 33, Heft 3, 2011, ss. 166-170.

NIERHAUS, Michael, “Art. 57”, Sachs, Michael (Hrsg.) Grundgesetz Kommentar, 6. Auflage, C.H. Beck, München, 2011, ss. 1341-1343.

OCHODKOVÁ, Kateřina, “Article 66 of the Czech Constitution: A Tool to Protect a President, or a Means of Removing a Political Opponent?”, Czech Republic Human Rights Review, Vol. 12, 2021, ss. 28-30.

ÖHLINGER, Theo/ **EBERHARD**, Harald, Verfassungsrecht, 13. Auflage, Facultas, Wien, 2022.

ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 17. Basım, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017.

ÖZÇELİK, Selçuk, Anayasa Hukuku Dersleri, C. 2: Türkiye’nin Siyasi Rejimi ve Müesseseleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.

ÖZER, Yusuf Ziya, Mukayeseli Hukuku Esasiye Dersleri, Recep Uğurlu Matbaası, Ankara, 1939.

PITSCHAS, Rainer, “Die Vertretung des Bundespräsidenten durch den Präsidenten des Bundesrates”, *Der Staat*, Vol. 12, No. 2, 1973, ss. 183-206.

SEDLER, Robert A., *Constitutional Law in the United States*, 4. Edition, Wolters Kluwer, 2019.

SEZER, Abdullah, “‘Devlet İşlerinin Sürekliliği’ İlkesi Ekseninde 1982 Anayasal Kurumlarının Analizi”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl. 2007, Sayı. 2, ss. 255-302.

SOUVERIJNS, Tim, “Chapter 2: Head of State, §1 Designation” Alen, André/ Haljan, David (Editors), Verrijdt, Willem (Co-editor) *Constitutional Law in Belgium*, Wolters Kluwer, 2020, ss. 78-80.

SPYROPOULOS, Philippos C., **FORTSAKİS**, Theodore P., *Constitutional Law in Greece*, Wolters Kluwer, 3. Edition, 2017.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 5. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.

TANÖR, Bülent/ **YÜZBAŞIOĞLU**, Necmi, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

TAŞ, Kenan Ziya, “Osmanlı Kamu Hukukunda Hükümdara Vekâlet”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2003, Sayı: 7, s. 68-77.

TEZİÇ, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, 21. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2017.

TÜZEL, Sadık, *Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1969.

VON ARNAULD, Andreas “Art. 57”, von Münch, Ingo/ Kunig, Philip (Hrsg.) *Grundgesetz Kommentar*, Band I, 6. Auflage, C.H. Beck, 2012, ss. 2623-2630.

WAHL, Rainer, Stellvertretung im Verfassungsrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 1971.

WIESER, Bernd, Einführung in das Verfassungs- und Verwaltungsrecht, 2. aktualisierte Auflage, Verlag Österreich, 2014.

YAVUZ, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri: Özel Hükümler, 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.

ANAYASA METİNLERİ

1789 ABD Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/United_States_of_America_1992 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1813 Norveç Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Norway_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1814 Hollanda Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Netherlands_2008 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1831 Belçika Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Belgium_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1853 Arjantin Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Argentina_1994 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1868 Lüksemburg Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1920 Avusturya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Austria_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1922 Letonya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Latvia_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1937 İrlanda Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Ireland_2019 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

- 1944 İzlanda Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Iceland_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1945 Endonezya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Indonesia_2002 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1946 Japon Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Japan_1946 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1947 İtalya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Italy_2020 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1947 Tayvan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Taiwan_2005 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1948 Güney Kore Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Republic_of_Korea_1987 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1949 Federal Almanya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/German_Federal_Republic_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1949 Hindistan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/India_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1949 Kosta Rika Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Costa_Rica_2020 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1957 Malezya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Malaysia_2007 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1958 Fransa Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/France_2008 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1960 Güney Kıbrıs Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Cyprus_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

- 1963 Singapur Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Singapore_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1964 Malta Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Malta_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1966 Botswana Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Botswana_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1966 Uruguay Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Uruguay_2004 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1968 Mauritius Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Mauritius_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1972 Panama Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Panama_2004 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1974 İsveç Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Sweden_2012 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1975 Yunanistan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Greece_2008 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1976 Portekiz Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Portugal_2005 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1976 Trinidad ve Tobago Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Trinidad_and_Tobago_2007 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1978 İspanya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Spain_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1978 Sri Lanka Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Sri_Lanka_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

- 1980 Cape Verde Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Cape_Verde_1992 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1980 Guyana Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Guyana_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1980 Şili Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Chile_2021 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1987 Filipinler Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Philippines_1987 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1987 Suriname Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Suriname_1992 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1988 Brezilya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Brazil_2017 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1990 Nambia Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Namibia_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1991 Bulgaristan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Bulgaria_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1991 Hırvatistan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Croatia_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1991 Kolombiya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Columbia_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1991 Kuzey Makedonya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Macedonia_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1991 Romanya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Romania_2003 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

- 1991 Slovenya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Slovenia_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1992 Estonya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Estonia_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1992 Gana Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Ghana_1996 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1992 Litvanya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Lithuania_2019 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1992 Moğolistan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Mongolia_2001 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1992 Paraguay Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Paraguay_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1992 Slovakya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Slovakia_2017 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1993 Çek Cumhuriyeti Anayasası https://constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1993 Lesotho Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Lesotho_2018 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1994 Moldovya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Moldova_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1996 Güney Afrika Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/South_Africa_2012 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1997 Polonya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Poland_2009 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

- 1998 Arnavutluk Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Albania_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1999 Finlandiya Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Finland_2011 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1999 İsviçre Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Switzerland_2014 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 2002 Timor-Leste Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/East_Timor_2002 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 2006 Sırbistan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Serbia_2006 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 2007 Montenegro Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Montenegro_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 2011 Macaristan Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Hungary_2016 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 2015 Dominik Cumhuriyeti Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Dominican_Republic_2015 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 2017 Tayland Anayasası, https://constituteproject.org/constitution/Thailand_2017 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

TARİHİ ANAYASA METİNLERİ VE YASA METİNLERİ

- 1850 Prusya Anayasası, <https://www.verfassungen.de/preussen/preussen50-index.htm> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1889 Japonya Anayasası, https://www.constituteproject.org/constitution/Japan_1889 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- 1919 Weimar Anayasası <https://www.verfassungen.de/de19-33/verf19-i.htm> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

1964 İsrail Devlet Başkanlığı Temel Yasası https://constituteproject.org/constitution/Israel_2013 (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

Birleşik Krallık 1937 tarihli Naiplik Yasası, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw8and1Geo6/1/16/contents> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

Constitution of the Republic of Poland, Current History (1916-1940), Vol. 14, No. 2 (May, 1921), ss. 358-367.

Constitution of the Republic Peru, Çeviren: H.G. James, The Southwestern Political Science Quarterly, Vol. 2, No. 1 (June 1921), ss. 106-124.

Estonya 2001 tarihli Cumhurbaşkanının Görevlerini Düzenleyen Kurallar Hakkında Yasa, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/512112013005/consolide/current> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

İsviçre 1997 tarihli Yönetim ve İdare Yasası, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1997/2022_2022_2022/de (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

Japonya 1949 Emperyal Hanedan Yasası <https://www.kunaicho.go.jp/e-kunaicho/hourei-01.html> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

DİĞER KAYNAKLAR

“Succession Clause for the Presidency” https://constitution.congress.gov/browse/essay/artII-S1-C6-1/ALDE_00013693/ (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, C. 9, 141. Birleşim, 02.09.1982.

Economist’in 2023 yılı demokrasi indeksi, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

<https://constituteproject.org/countries/Europe/Poland> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

<https://www.constituteproject.org/countries/Americas/Peru> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

<https://www.kongehuset.dk/en/news/hm-the-queen-will-be-able-to-be-installed-as-acting-regent> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).

MBK Genel Kurul Toplantısı, C. 6, 84. Birleşim, 14.05.1961.

Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, C. 7, 118. Birleşim, 18.10.1982.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 5, 5. Birleşim, 28.03.1966.

TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: II, C: 8, 24. İçtima, 30 Mart 1924.

Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 4, 59. Birleşim, 03.05.1961.

The Official Website of Royal Family, Realms and Commonwealth,
<https://www.royal.uk/clarencehouse/features/realms-and-commonwealth> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).